

Crna Gora

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava

Adresa: Vuka Karadžića, br. 3
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 407 501
fax: +382 20 482 926
www.mpa.gov.me

ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI STRATEGIJE ZA ZAŠTITU LICA S INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJU JEDNAKOSTI 2017-2021

Sadržaj

I UVODNI REZIME	4
II PLANIRANA I UTROŠENA SREDSTVA	10
III KLJUČNA DOSTIGNUĆA	11
III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE	39
IV GENERALNE PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA JAVNE POLITIKE	95
EVALUACIJA.....	98

Pojmovi

- MPLJMP - Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
- Ombudsman – Zaštitnik ljudskih prava i sloboda
- MOD – Ministarstvo odbrane
- MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova
- MFSS – Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
- MER – Ministarstvo ekonomskog razvoja
- MPNKS – Ministarstvo prosvete, nauke, kulture i sporta
- UP – Uprava policije
- MVP - Ministarstvo vanjskih poslova
- MEPPU – Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma
- MPŠV – Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
- MZ – Ministarstvo zdravlja
- MJUDDM – Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
- MKI- Ministarstvo kapitalnih investicija
- IJZ – Institut za javno zdravlje
- ZZŠ - Zavod za školstvo
- MONSTAT - Uprava za statistiku Crne Gore
- ZZZCG –Zavod za zapošljavanje Crne Gore
- UIP – Uprava za inspekcijske poslove
- JZU – Javna zdravstvena ustanova
- UZK – Uprava za kadrove
- NVO – Nevladine organizacije
- LAP – Lokalni Akcioni Plan
- PIO- Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore

I UVODNI REZIME

Strategija za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021, predstavljala je prvi strateški dokument koji se bavi zaštitom lica s invaliditetom od diskriminacije i promocijom jednakosti u Crnoj Gori, odnosno strateški dokument zasnovan na principu jednakosti i nediskriminacije. Strateškim dokumentom je definisan jedan opšti/strateški cilj, praćen sa deset oblasti koje su sadržale relevantne operativne ciljeve i indikatore učinka. **Opšti cilj Strategije se odnosio na potrebu stvaranja uslova za postizanje pune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, u skladu sa načelima Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom, Ustavom i pozitivnim zakonima.** Osnov za donošenje strateškog dokumenta prepoznat je u okviru **člana 6 Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom**, pri čemu je realizacija strateškog dokumenta zasnovana na dva dvogodišnja akciona plana (2017-2018 i 2019-2020), kao i jednom jednogodišnjem akcionom planu za period 2021. godine. Za svaki od navedenih akcionih planova pripremljeni su relevantni godišnji izvještaji kojima su prikazani najvažniji rezultati ostvareni u izvještajnom periodu.

Važno je istaći da početna verzija strateškog dokumenta iz 2017. godine, nije sadržala indikatore učinka vezane za operativne ciljeve, već su navedeni indikatori naknadno definisani u koordinaciji sa Generalnim sekretarijatom Vlade Crne Gore. Takođe, tom prilikom je izvršena i prekompozicija postojećih oblasti u strateškom dokumentu, odnosno izvršeno je spajanje u jedinstvenu oblast do tada zasebnih oblasti koje se odnose na diskriminaciju pred nadležnim organima i oblasti vezane za diskriminaciju u privatnim i porodičnim odnosima.

U prethodnom periodu sprovođenja strateškog dokumenta napravljeni su značajni koraci u pogledu **usaglašavanja postojećeg pravnog okvira** u oblasti zaštite od diskriminacije i promociju jednakosti lica s invaliditetom. Primarno je potrebno ukazati na postignuti nivo usaglašenosti sa važećim međunarodnim standardima **Zakona o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije**. Svakako, postignuti nivo usaglašenosti nije potpun i zahtjeva preduzimanje dodatnih koraka u narednom periodu sprovođenja javne politike. Posebno je značajno istaći da je u periodu 2021. godine, u oblasti harmonizacije propisa, nastavljen trend usaglašavanja propisa, gdje je posebno potrebno istaći Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o porezu na dodatu vrijednost koji je usaglašen u pogledu terminologije u skladu sa Konvencijom UN o pravima lica s invaliditetom. Takođe, važno je ukazati da je Skupština Crne Gore, dana 29. decembra 2021. godine, donijela Zakon o izmjeni Zakona o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovnih objekata, vazduhoplova i letilica¹ koji je takođe harmonizovan u skladu sa Konvencijom. Usvojen je novi Zakon o unutrašnjim poslovima². Članom 3 Zakona o unutrašnjim poslovima, propisano je da zaposleni u Ministarstvu ne smiju u obavljanju poslova vršiti diskriminaciju između ostalog i po osnovu "invaliditeta". Kroz odredbu člana 53 ovog propisa " lica sa invaliditetom" su prepoznata kao posebno ranjiva kategorija u odnosu na koju policijski službenik ima obavezu posebno

¹ Zakon o izmjeni Zakona o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovnih objekata, vazduhoplova i letilica, "Službeni list CG", br. 070/21 od 25.06.2021. godine i 123/21 od 26.11.2021. godine

² Zakon o unutrašnjim poslovima, "Službeni list CG", br. 070/21 od 25.06.2021. godine i 123/21 od 26.11.2021. godine

obazrivo primjenjivati zakonska ovlaštenja, te u slučaju potrebe zatražiti pomoć lica koje raspolaže znanjima o ispravnom načinu komunikacije i ophođenja prema licu sa invaliditetom.

Značaj koji Crna Gora pruža zaštiti prava lica s invaliditetom se ogleda i u daljem jačanju institucionalnog okvira, gdje je Vlada Crne Gore na sjednici od 09. decembra 2021. donijela Odluku o formiranju **Savjeta za prava lica sa invaliditetom**³. Savjet ima predsjednika, dva potpredsjednika i 16 članova od kojih su pet predstavnici organizacija lica sa invaliditetom kojima rukovode lica sa invaliditetom, odnosno čiji su članovi lica sa invaliditetom i/ili organizacije lica sa invaliditetom (reprezentativnih organizacija). Pored navedenog, konstatovan je i blagi porast broja slučajeva na godišnjem nivou pred nadležnim organima koji su se odnosili na diskriminaciju lica s invaliditetom. Međutim, i dalje je zastupljena potreba efikasnijeg i djelotvornijeg postupanja nadležnih organa, ne samo prilikom evidentiranja slučajeva diskriminacije lica s invaliditetom, već i potrebe da pokrenuti postupci dovedu do jasnog utvrđivanja da li je lice s invaliditetom diskriminisano, odnosno da li je uskraćeno neko od Ustavom i zakonima garantovanih prava.

Posebno je značajno istaći da je Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava redovno sprovodilo aktivnosti koje se odnose na **promociju, edukacije i istraživanja položaja lica s invaliditetom, u okviru javnih konkursa za finansiranje projekata/programa u oblasti zaštite lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti**. Navedene aktivnosti su realizovale NVO organizacije koje se bave pravima lica s invaliditetom kroz projekte i programe podržane u 2019. godini, u ukupnoj vrijednosti od 491.160,70 eura, odnosno 496.609,00 eura., u 2020. godini. U 2021. godini podržano je 19 projekata ukupne vrijednosti 388.301,35 eura.

2018	440.101,38 eura
2019	491.160,70 eura
2020	496.609,00 eura
2021	388.301,35 eura

Tabela: Sredstva za finansiranje projekata/programa za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti

Takođe, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u 2021. godini, finansiralo je 5 prvo-rangiranih projekata nevladinih organizacija u oblasti zaštite lica sa invaliditetom, u ukupnom iznosi od 79.943,00 eura.

U oblasti **pristupačnosti** je napravljen značajan iskorak u pogledu unapređenja postojećeg zakonskog okvira kojim se teži omogućavanju većeg nivoa svih oblika pristupačnosti licima s invaliditetom, međutim, značajni problemi koji se odnose na nivo pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi i površina i dalje postoje. Značajan broj lica s invaliditetom se i dalje suočava sa nedovoljnom dostupnošću informacija, pri čemu je posebno zabrinjavajući podatak da se velika većina lica s invaliditetom u ogromnoj ili većoj mjeri suočava sa preprekama i barijerama prilikom pristupa javnom prevozu.

³ "Službeni list CG", br. 138/2021 od 29.12.2021. godine. Odluka je stupila na snagu 6.1.2022.

Kada govorimo o **poslovnoj sposobnosti lica s invaliditetom**, Zakon o vanparničnom postupku je djelimično usklađen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, na način što su unaprijeđene procesne radnje u postupku oduzimanja poslovne sposobnosti licu prema kome je pokrenut postupak oduzimanja poslovne sposobnosti. Međutim, dodatne aktivnosti u vezi usaglašavanja i sprovođenja pravnih akata nisu realizovane, što za posljedicu ima da se lica s invaliditetom i dalje suočavaju sa veoma visokim nivoom diskriminacije u postupcima za oduzimanje poslovne sposobnosti.

U okviru oblasti **socijalne zaštite** postignuti rezultati se ogledaju kroz povećanje broja licenciranih pružalaca usluga. U narednom periodu poseban akcenat mora biti stavljen na omogućavanju licima s invaliditetom da ostvare u većoj mjeri socijalna prava garantovana relevantnim pravnim aktima. Oblast obrazovanja predstavlja segment javne politike gdje dostupna istraživanja pokazuju da se lica s invaliditetom suočavaju sa najmanjim nivoom diskriminacije u poređenju sa drugim oblastima, kao i oblast gdje nadležne institucije preduzimaju aktivne mjere u cilju konstantnog poboljšanja položaja lica s invaliditetom. Međutim, značajan procenat lica s invaliditetom smatra da uprkos manjem nivou diskriminacije, i dalje postoje značajne prepreke za koje je potrebno razviti adekvatne odgovore od strane svih organa u okviru obrazovnog sistema.

Veoma je važno istaći da je u prethodnom periodu **Zakon o radu harmonizovan sa Direktivama Evropske komisije i usklađen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica s invaliditetom**. Akcenat je na potrebi implementacije predviđenih zakonskih rješenja, čime će se obezbijediti potrebni osnovi za napredak u zaštiti od diskriminacije lica s invaliditetom prilikom zapošljavanja, posebno ako se uzme u obzir da oblast zapošljavanja predstavlja oblast u kojoj se lica s invaliditetom najviše suočavaju sa velikim preprekama prilikom ostvarivanja njihovih prava. Više od polovine učesnika sprovedenih istraživanja u ovoj oblasti je istaklo da se lica s invaliditetom suočavaju sa ogromnim barijerama prilikom zapošljavanja, što predstavlja značajan problem koji je potrebno adresirati u narednom periodu sprovođenja javne politike.

Oblast zdravstva predstavlja oblast gdje se lica s invaliditetom suočavaju sa veoma ozbiljnim preprekama prilikom korišćenja svojih prava. Značajan problem prilikom realizacije strateškog dokumenta se ogledao u činjenici da potrebne izmjene zakonskog okvira u ovoj oblasti nisu sprovedene, čime je u velikoj mjeri otežan pristup zdravstvenoj zaštiti licima s invaliditetom. Navedene činjenice i dosadašnja praksa imaju za posljedicu da se lica s invaliditetom u ogromnoj mjeri i dalje suočavaju sa diskriminacijom u predmetnoj oblasti.

Izmjene i dopune **Zakona o izboru odbornika i poslanika i Zakona o političkim partijama** koje su trebale da omoguće primjenu instituta afirmativne akcije za lica s invaliditetom nisu sprovedene, zbog čega je potrebno jasno ukazati da problem adekvatne političke zastupljenosti lica s invaliditetom i dalje ostaje neriješen. Potreba postizanja političkog i društvenog konsenzusa svih subjekata oko ovog pitanja predstavlja jedini način koji može dovesti do poboljšanja položaja lica s invaliditetom u ovoj oblasti.

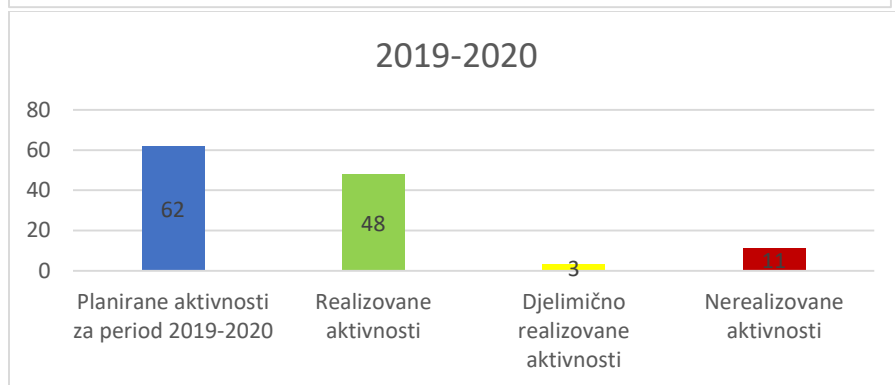
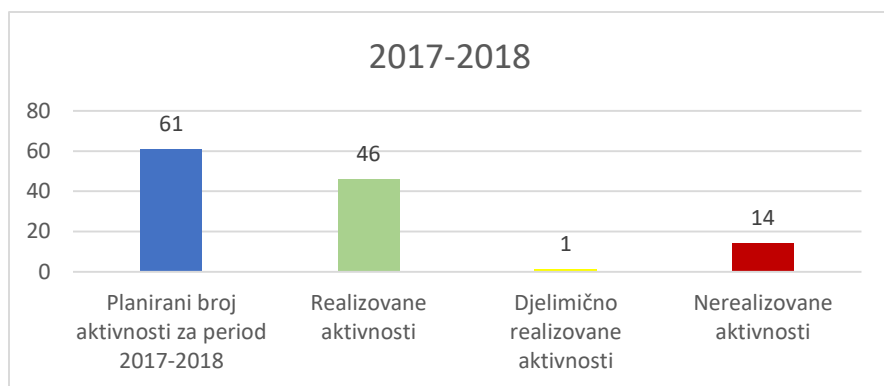
Usvajanje i usaglašavanje **Zakona o medijima, Zakona o elektronskim medijima i Zakona o nacionalnom javnom emiteru RTV CG**, koji su usaglašeni sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica s invaliditetom, predstavlja jedan od ključnih rezultata ostvarenih u predmetnoj oblasti. Pored navedenog, usklađeni su i Zakon o državnim službenicima i namještenicima, Zakon o elektronskoj

trgovini i drugi zakonski akti. Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija je, u saradnji sa Generalnim sekretarijatom Vlade i kompanijom Fleka razvilo novi portal Vlade u skladu sa najboljim praksama vodećih digitalnih platformi vladinih institucija u svijetu. Portal predstavlja glavni komunikacioni kanal Vlade i ministarstava i pružiće potpuno novo korisničko i vizuelno iskustvo, koje se ogleda u unicifiranom onlajn nastupu ministarstava i organa državne uprave. Po prvi put je obezbijedena puna primjena standarda pristupačnosti preporučena Zakonom o elektronskoj upravi, kao i mogućnost čitanja sadržaja. Portal ispunjava uslove e-pristupačnosti i implementiran je poseban meni za poboljšanu pristupačnost sadržaja sa kontrolom kontrasta, veličine slova, razmaka teksta, animacija, zatim vizuelnim vodičem za lakše čitanje, naglašavanje linkova, kompatibilnost sa čitačima ekrana kroz strukturiranost stranica, kao i poseban font koji omogućava lakše čitanje osobama sa disleksijom.

U pogledu oblasti kulture, pitanje **Zakona o bibliotekarskoj djelatnosti** i **Zakona o muzejskom djelatnosti** i dalje ostaju aktuelna i neriješena.

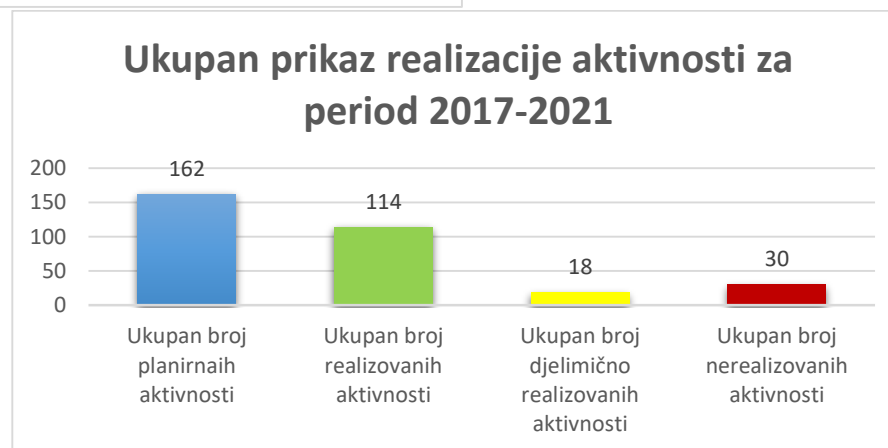
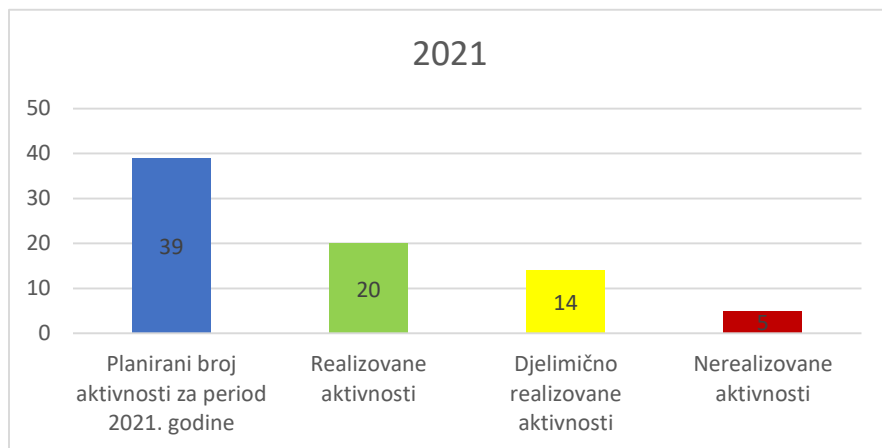
U prethodnom periodu **5 od 24 opštine u Crnoj Gori su donijele Lokalne akcione planove**, što jasno ukazuje na potrebu većeg nivoa angažovanosti lokalnih samouprava u garantovanju prava i unapređenju položaja lica s invaliditetom.

Kada govorimo o stepenu/procentu realizacije aktivnosti u izvještajnim periodima, u sledećem segmentu su prikazani procenti realizacije aktivnosti za svaki od pomenutih akcionih planova, kao i generalni procenat realizacije aktivnosti za cjelokupni period trajanja strateškog dokumenta.

Grafik 1: Procenat realizacije aktivnosti za AP 2017-2018

Grafik 2: Procenat realizacije aktivnosti za AP 2019-2020

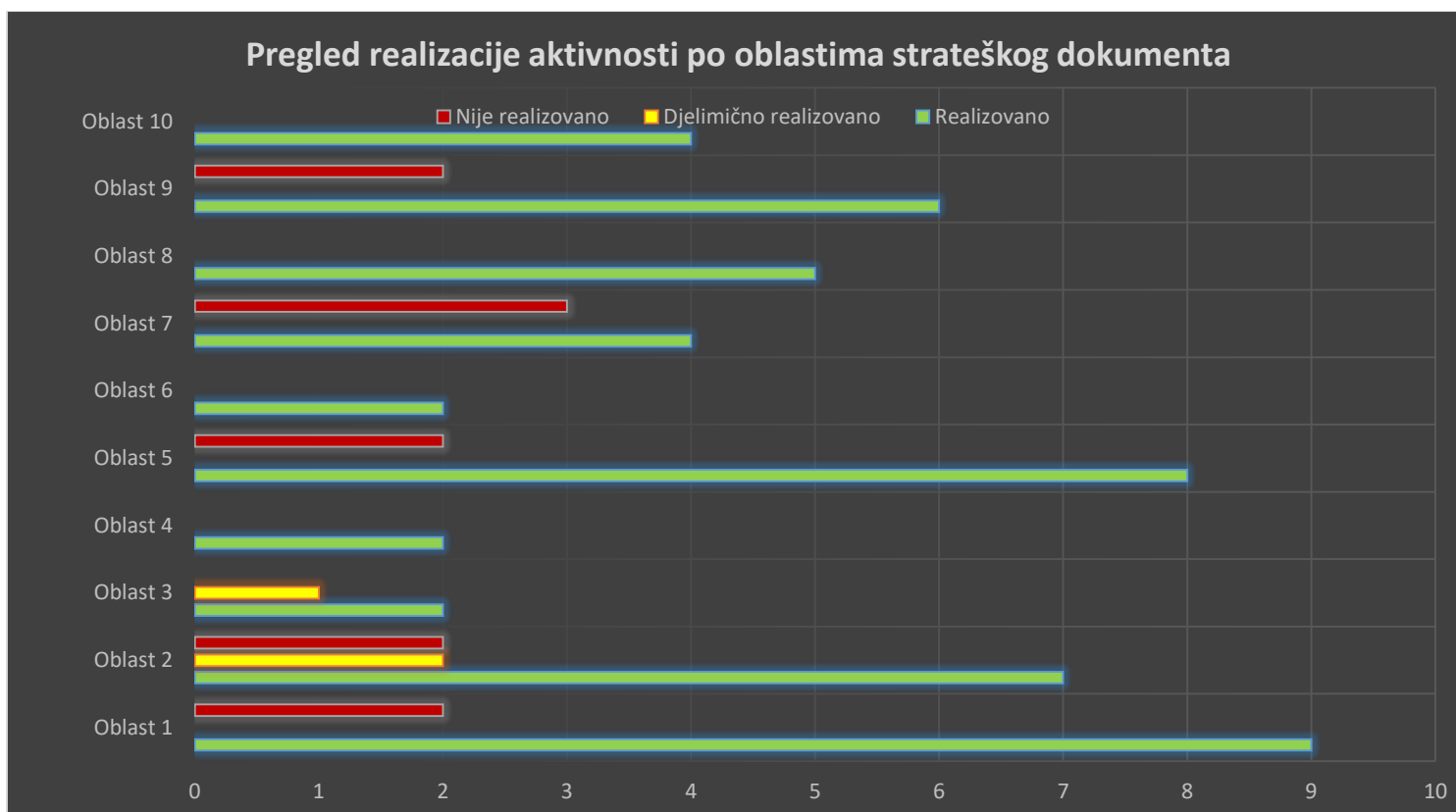

Grafik 3: Procenat realizacije aktivnosti za 2021. godinu dokumenta

Grafik 4: Ukupan procenat realizacije aktivnosti strateškog

Za cjelokupni petogodišnji period trajanja strateškog dokumenta (u okviru tri akciona plana), predviđene su ukupno 162 aktivnosti. Od navedenog broja aktivnosti potpuno je realizovano 114 aktivnosti, iliti 70% aktivnosti. Djelimično je realizovano 18 aktivnosti, iliti 11,2% aktivnosti. Nije realizovano 30 aktivnosti, iliti 18,5% aktivnosti. Dominanti razlozi zbog čega 30 aktivnosti za cjelokupni period trajanja strateškog dokumenta nije realizovano se ogledaju u :

- Potrebi proaktivnijeg pristupa svih nadležnih organa i partnerskih organizacija, posebno u dijelu koji se odnosi na nepotpuno usklađivanje pravnog okvira sa Konvencijom UN o pravima lica s invaliditetom.
- Nedovoljan nivo finansijskih sredstava za realizaciju određenog broja aktivnosti, koji zahtjeva veći nivo budžetske i donatorske podrške.
- Uticaj pandemije virusa COVID-19, koji je onemogućio realizaciju aktivnosti koje se odnose na organizaciju konferencija i okruglih stolova u periodu kada su na snazi bile stroge restriktivne mjere.

Grafik 5: Pregled realizacije aktivnosti po oblastima strateškog dokumenta

II PLANIRANA I UTROŠENA SREDSTVA

U pogledu nivoa planiranih i utrošenih sredstava, važno je ukazati da je strateški dokument finansiran iz sredstava obezbijeđenih iz državnog budžeta, kao i sredstava dobijenih kroz donatorsku podršku.

	PLANIRANA NAMJENA	UKUPNO UTROŠENA SREDSTVA	IZVOR FINANSIRANJA
BUDŽET	Sredstva za finansiranje projekata/programa za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti	1,896,115,43 eura	Budžet Crne Gore
DRUGA BUDŽETSKA PLAĆANJA	2017	1.131.038,31 eura	
	2018	280.934,81 eura	
<u>Visina utrošenih sredstava je u velikom dijelu uslovljena značajnim ulaganjima u oblasti pristupačnosti</u>	2019	236.968,51 eura	Budžet Crne Gore
	2020	38.399,90 eura	
	2021	6.746,42 eura	
	Zajednica opština	1,500.00 eura	Budžet Crne Gore
DONATOSKA PODRŠKA	Reforma sistema procjene invaliditeta – donator EU - za period 2020-2021	187,000.00 eura	
	Podrška izradi strateškog ovira za lica s invaliditetom	11,730.00 eura	UNDP
	Podrška OSCE organizaciji obuka za antidiskriminaciju lica s invaliditetom	7,000.00 eura	OSCE
	Podrška Savjeta Evrope u organizaciji obuka, kampanja i razvoju javnih politika namijenjenih licima s invaliditetom	76,000.00 eura	Savjet Evrope

Tabela: Prikaz planiranih i utrošenih sredstava

III KLJUČNA DOSTIGNUĆA

Kada govorimo o generalnom napretku postignutom za period važenja strateškog dokumenta, važno je ukazati da su napravljeni značajni koraci u pogledu usaglašavanja nacionalnog zakonodavstva sa Konvencijom UN o pravima lica s s invaliditetom. Međutim, navedeno usaglašavanje nije dovršeno u cjelosti, što predstavlja jedno od pitanja koje će biti predmet novog strateškog dokumenta i na čemu će biti stavljen dodatni akcenat

u narednom periodu sprovođenja javne politike. Posebno je važno istaći da je Vlada Crne Gore na sjednici od 09. decembra 2021. donijela Odluku o formiranju **Savjeta za prava lica sa invaliditetom**. Akcioni plan za prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi za lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom za period 2019-2020. godine, nije u potpunosti realizovan, ali su preduzeti konkretni koraci i uložena značajna sredstva i cilju većeg nivoa realizacije navedenog dokumenta. Evropska komisija je Izvještajem za Crnu Goru za 2021. godinu, konstatovala da se lica s invaliditetom i dalje suočavaju sa višestrukim oblicima diskriminacije. Kriza izazvana pandemijom kovida-19 značajno je pogoršala njihovu situaciju po pitanju pokretljivosti, dostupnosti javnih servisa i informacija, zapošljavanja, zdravstva i obrazovanja. Poseban akcenat je stavljen na rješavanje nedostataka i problema vezanih za veći nivo borbe protiv diskriminacije i zaštitu prava lica s invaliditetom u svim sektorima javnih politika. Poseban problem se odnosi na neusaglašeni koncept invaliditeta u zakonodavstvu., što predstavlja jedno od prioritetnih pitanja u predstojećem vremenskom periodu. Takođe, reforma Nacionalnog sistema za utvrđivanje invaliditeta je u toku i prvi rezultati se očekuju u 2022 i 2023. godini. Strateški dokument se nije u dovoljnoj mjeri bavio pitanjem višestruke diskriminacije žena i djevojčica s invaliditetom, pri čemu je važno istaći da će navedene oblasti biti sastavni dio novog strateškog dokumenta koji će ih detaljno tretirati i predvidjeti adekvatna rješenja i aktivnosti. Lica s invaliditetom se i dalje suočavaju sa oblicima višestruke diskriminacije i poteškoća u ostvarivanju svojih prava u upravnim i sudskim postupcima, sa posebnim akcentom na pitanje lišenja poslovne sposobnosti. Međutim, važno je istaći da su preduzeti konkretni koraci u cilju poboljšanja zakonskog i institucionalnog okvira u cilju obezbjeđenja boljeg pristupa pravdi, procesnim pravima i besplatnoj pravnoj pomoći za žrtve kršenja ljudskih prava i krivičnih djela, učinjenih prema licima s invaliditetom. Crna Gora mora da nastavi da poboljšava pristup zdravlju i uslugama zdravstvene zaštite licima s invaliditetom, kao i da dalje jača i sprovodi radno zakonodavstvo i izrađuje mjere kvalitetnog zapošljavanja usmjerene ka mladima i ženama, osobama s invaliditetom.

U narednom segmentu ovog poglavlja, za svaku od oblasti zasebno su predstavljeni najvažniji postignuti rezultati i utvrđeni nedostaci u petogodišnjem periodu važenja strateškog dokumenta. Takođe, pružen je prikaz nivoa postignutosti svakog od operativnih ciljeva i pratećih indikatora, čime je zaokružen cjelokupni okvir strateškog dokumenta.

OBLAST 1: POŠTOVANJE DOSTOJANSTVA LIČNOSTI LICA SA INVALIDITETOM

OPERATIVNI CILJ 1: Obezbijediti puno poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom kroz punu primjenu Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom

Indikator učinka:

- **Smanjen stepen diskriminacije lica s invaliditetom**
- **Povećan broj postupaka za zaštitu od diskriminacije lica s invaliditetom za 20%**

Polazna vrijednost 2015: Lica sa invaliditetom na trećem mjestu prema stepenu diskriminisanosti u CG, 50,70% 3.

Ciljna vrijednost 2021: Smanjen nivo diskriminacije lica sa invaliditetom za 4 % u odnosu na početnu vrijednost iz 2015. godine.

2016-godine-3 predmeta za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom pred institucijom Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda.

2021. godine povećan broj postupaka za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom za pred nadležnim organima za 50 % .

U periodu sprovođenja strateškog dokumenta, u oblasti poštovanja dostojanstva lica s invaliditetom, napravljen je značajan iskorak kroz definisanje nacionalnog pravnog okvira za zaštitu od diskriminacije lica s invaliditetom. Naime, posebno je potrebno istaknuti usvajanje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije, za koji se može konstatovati da predstavlja značajan iskorak u pogledu nivoa usaglašenosti sa međunarodnim standardima izraženim u Konvenciji UN o pravila lica s invaliditetom i postojećom pravnom tekovinom EU u ovoj oblasti. Ovim izmjenama posebno je unaprijeđena kaznena politika, na način što je izvršeno usklađivanje sa kaznenom politikom Zakona o zabrani diskriminacije i uvedene kaznene odredbe za prekršaj koji učini fizičko lice. **Takođe, u pogledu postavljenih vrijednosti indikatora učinka i pratećih vrijednosti, konstatuje se da je vremenskom periodu trajanja strateškog dokumenta, došlo do blagog porasta tužbi pred institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda koja se odnose na slučajeve diskriminacije lica s invaliditetom, gdje je u odnosu na 3 predmeta iz 2016. godine, u vremenskom periodu za 2019 i 2020. godinu, konstatovan porast broja slučajeva pred institucijom Zaštitnika na 24 (2019), odnosno 14 slučajeva 2020. godine, i 11 slučajeva 2021. godine.**

2016	2019	2020	2021
3	24	14	11

Tabela: Broj pritužbi na slučajeve diskriminacije lica s invaliditetom pred institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda

Kada govorimo o 2021. godini i postupanju Zaštitnika, u dva predmeta utvrđeno je da je došlo do povrede principa zabrane diskriminacije i date su preporuke za otklanjanje povrede. U tri predmeta Zaštitnik nije mogao postupati po pritužbi, jer pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku, (u dva predmeta), a u jednom predmetu jer nije bio nadležan . U četiri predmeta Zaštitnik je obustavio postupak - u dva predmeta iz razloga što je podnosilac povukao pritužbi, a u dva jer je povreda otklonjena u toku postupka. Jedan predmet je okončan spajanjem, a u jednom predmetu postupak je još uvijek u toku. Pritužbe su se odnosile na diskriminaciju: u oblasti pristupačnosti, u vezi sa ostvarivanjem prava iz socijalne i dječje zaštite, u postupcima pred pravosudnim organima, u oblasti rada i zapošljavanja. Četiri pritužbe su podnijele žene, četiri muškarci, a tri pritužbe su podnijele organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda.

Takođe, u 2021. godini, pred institucijom Zaštitnika završeno je i deset predmeta koji su prenijeti iz 2020. godine. U pet predmeta je utvrđeno da je došlo do povrede ljudskih prava i sloboda i date su preporuke za otklanjanje povrede. U dva predmeta je utvrđeno da nije došlo do povrede prava. Jedan predmet je okončan ukazivanjem. Jedan predmet je djelimično obustavljen zbog toga što je pokrenut sudski postupak, a djelimično je usvojen pritužbeni zahtjev odnosno utvrđeno je da je došlo do povrede prava na odgovor od strane jednog od organa na kojeg se pritužba odnosila. U jednom predmetu povreda je otklonjena u toku postupka. Pritužbe su se odnosile na neizvršavanje sudskih odluka, diskriminaciju u oblastima: pristupačnosti , rada i zapošljavanja, obrazovanja i vaspitanja, pristupa dobrima i uslugama, diskriminaciju u vezi sa ostvarivanjem

prava na tajnost glasanja i ostvarivanja prava na povlasticu za putovanje, te uslove u domu starih. Pet pritužbi su podnijele žene, četiri pritužbe su podnijele organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda, a jednu pritužbu je podnio muškarac.

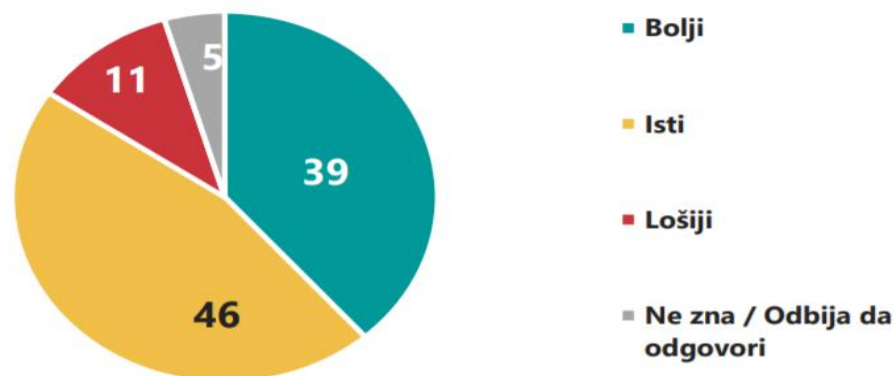
Važno je konstatovati da je pred Vrhovnim državnim tužilaštvom u 2019. godini formiran 1 predmet - krivična prijava u kojima je žrtva diskriminacije lice s invaliditetom, dok su u 2020. godini, pred Osnovnim državnim tužiocem u Podgorici formirana 4 predmeta (4 krivične prijave), u kojima su žrtve diskriminacije bile lica s invaliditetom. Takođe, Uprava za inspekcijske poslove je u 2019. godini primila 247 prijava, dok je u 2020. godini primila 165 prijava koje se odnosila na nepoštovanje obaveze isticanja obavještenja o robi na Brajevom pismu u skladu sa Zakonom o zaštiti potrošača, povodom koje je nadležna Sanitarna inspekcija vršila nadzor i preduzela propisane upravne mjere i radnje, što je značajan napredak u postupanju, obzirom da u prethodnom dvogodišnjem periodu nije bila niti jedna prijava ni postupanje. Promociji anti-diskriminacionog zakonodavstva i implementaciji Strategije na lokalnom nivou, posebno su doprinijele edukacije 175 službenika lokalnih samouprava u CG, koje je sprovodilo tadašnje Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u 2019. godini.

Potrebno je ukazati na realizaciju aktivnosti od strane Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava koje se odnose na promociju, edukacije i istraživanja položaja lica s invaliditetom, u okviru javnih konkursa za finansiranje projekata/programa u oblasti zaštite lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti. Navedene aktivnosti su realizovale NVO organizacije kroz projekte i programe podržane u 2019. godini, u ukupnoj vrijednosti od 491.160,70 eura, odnosno 496.609,00€, u 2020. godini. Značajna novina i iskorak u promociji ljudskih prava za djecu sa intelektualnim invaliditetom u dnevnim centrima i van njih je posjeta svih dnevnih centar u CG (14), pri čemu je poseban akcenat na veći nivo uključenosti djece romske i egipćanske populacije u ove aktivnosti.

U pogledu indikatora učinka koji se odnosi na smanjenje nivoa diskriminacije lica s invaliditetom, konstatuje se da u prethodnom periodu nije sprovedeno metodološki komparativno istraživanje koje bi moglo da pruži adekvatan i precizan odgovor na navedeno pitanje. Međutim, dostupna istraživanja sprovedena od strane NVO organizacija u prethodnom periodu, pokazuju da 39% ispitanika smatraju da je došlo do poboljšanja položaja lica s invaliditetom, u odnosu na 46% koji smatra da je položaj ovih lica ostao nepromijenjen. Svega 11% smatra da je došlo do pogoršanja položaja lica s invaliditetom u periodu sprovođenja predmetnog strateškog dokumenta.⁴

⁴ Centar za građansko obrazovanje, "Za jednakost OSI-Stavovi prema osobama sa invaliditetom", http://media.cgo-cce.org/2020/03/CGO_Odnos-prema-osobama-s-invaliditetom-FF.pdf

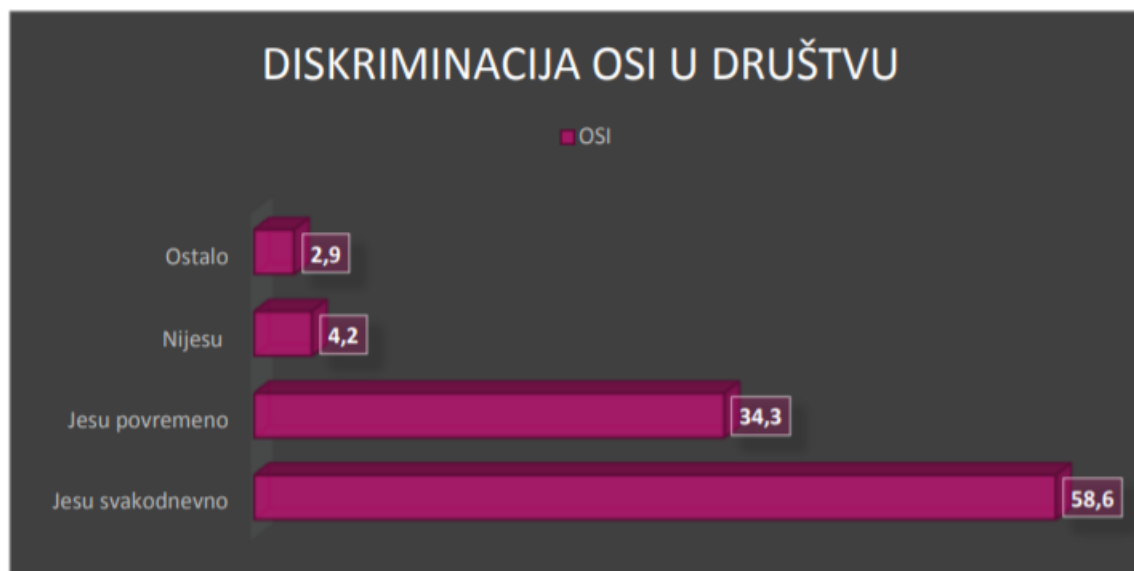
Ukupna ciljna populacija

Grafik 6: Blizu polovine građana/ki procjenjuje da je položaj osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori isti u odnosu na prije pet godina. Ovaj stav je mnogo prisutniji kod građana/ki koji žive u južnom regionu. S druge strane, više od trećine građana smatra da se položaj poboljšao, a među onima koji imaju takvu procjenu dominiraju građani/ke sa sjevera i oni sa visokim nivoom obrazovanja.

Pored navedenog, značajno je istaći i istraživanje o diskriminaciji lica s invaliditetom koje je sproveo Savez slijepih Crne Gore 2019. godine⁵, koje ukazuje da većina učesnika smatra da lica s invaliditetom i dalje predstavljaju najugroženiju i najmarginalizovaniju grupu građana, koja se suočava sa različitim oblicima diskriminacije na svakodnevnom nivou.

⁵ Savez slijepih Crne Gore, "Istraživanje o diskriminaciji osoba sa invaliditetom", <https://ss-cg.org/wp-content/uploads/2020/12/25-IX-19-SSCG-istrazivanje-2019-OSI.pdf>

Grafik 7: Diskriminacija lica s invaliditetom u društvu

Prema istraživanju, čak 52,9% lica s invaliditetom smatra da su najugroženija i najmarginalizovanija grupa, 44,3% smatra da su licima s invaliditetom garantovana manja prava nego ostalim građanima, dok 82,9% smatra da lica s invaliditetom ostvaruju manja prava u praksi.

Uzimajući u obzir navedene podatke, u narednom periodu sprovođenja javne politike, poseban akcenat će biti stavljen na smanjenja nivoa ugroženosti i marginalizacije lica s invaliditetom u crnogorskom društvu, kroz definisanje aktivnosti i rješenja koje će direktno adresirati probleme sa kojima se suočava ova populacija.

OBLAST 2: DISKRIMINACIJA U OBLASTI PRISTUPAČNOSTI

OPERATIVNI CILJ 2: Ravnopravan pristup licima sa invaliditetom u oblasti: pristupa objektima u javnoj upotrebi i javnim površinama, pristupa informacijama i komunikacijama, javnom prevozu, kao i pružanju javnih i privatnih dobara i usluga, sa fokusom na harmonizaciju propisa u skladu sa preporukom iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

Indikator učinka:

- Do kraja 2020. godine harmonizovati 80% Zakona koji su dobili preporuku za usklađivanje iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.
- Do kraja 2020. godine smanjiti procenat ispitanika za 2 % koji smatraju da pristup informacijama i komunikacijama nije omogućena

Polazna vrijednost 2015:

Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom i Konvencijom od 2016. godine pokazuje da Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju, Zakon o bezbjednosti i interoperabilnosti željeznice, Zakon o zaštiti potrošača i Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o porezu na dodatu vrijednost su djelimično usklađeni sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom i Konvencijom UN.

2016. prema rezultatima istraživanjima javnosti 60% lica sa invaliditetom nasuprot 50% opšte javnosti smatra da objekti u javnoj upotrebi nisu ili su nedovoljno prilagođeni za lica s invaliditetom.

2016. godine – prema istraživanju UNDP najveći procenat ispitanika (lica s invaliditetom) ocjenjuje da je ostvarivanje prava na informisanje i komunikaciju djelimično omogućen, dok 18% ispitanika koji su lica sa invaliditetom smatra da pristup informacijama i komunikacijama nije omogućen.

Ciljna vrijednost 2021:

Do kraja 2021. godine izvršiti potpuno usklađivanje Zakona o prevozu u drumskom saobraćaju, Zakon o bezbjednosti i interoperabilnosti željeznice, Zakon o zaštiti potrošača i Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o porezu na dodatu vrijednost, Zakon o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovni objekata, vazduhoplova i letilica sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom i Konvencijom UN.

Do 2021. godine smanjiti procenat jaza između građana i lic sa invaliditetom koji smatraju da objekti u javnoj upotrebi nisu ili su nedovoljno prilagođeni za lica sa invaliditetom do 10%.

Do 2021. smanjiti broj ispitanika (lica sa invaliditetom) koji smatraju da pristup informacijama i komunikacijama nije moguća za najmanje 3%.

U pogledu indikatora učinka koji se odnosi na usklađivanje postojećeg zakonodavnog okvira sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom i Konvencijom UN-a, u prethodnom periodu usvojeni su Zakon o pravima putnika u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi kao i Zakon o zaštiti potrošača u kojem je pripisana zabrana oglašavanja kojim se vrši diskriminacija po različitim osnovama, između ostalih i lica s invaliditetom, pristup i korišćenje usluga bez diskriminacije, kao i priključak na distributivnu mrežu bez diskriminacije. Usvojen je Pravilnik o tehničkim specifikacijama interoperabilnosti koje se odnose na pristupačnost željezničkog sistema licima s invaliditetom i osobama sa smanjenom pokretljivošću, dok je u toku 2021. godine pripremljen Nacrt Zakona o željeznici i Zakon o interoperabilnosti željeznice čije se usvajanje očekuje u 2022. godini. Izvještajam

Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za 2020. godinu⁶ je konstatovano da su u prethodnom periodu, na normativnom planu, učinjeni napori na unaprijeđenju zakonodavnog okvira, međutim problemi sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom u svakodnevnom životu u oblasti pristupačnosti i dalje postoje u velikoj mjeri.

Indikator učinka koji se odnosi na smanjenje procenta lica sa invaliditetom koji smatraju da objekti u javnoj upotrebi nisu ili su nedovoljno prilagođeni za lica s invaliditetom za 10% je djelimično ostvaren. Istraživanje koje je pripremila Udruženje mladih sa hendikepom je pokazalo da se lica s invaliditetom, u odnosu na diskriminaciju u oblasti pristupačnosti objektima u javnoj upotrebi, informacijama i saobraćaju, najviše osjećaju diskriminirani prilikom pristupa objektima u javnoj upotrebi i površinama, što je stav koji je zastupljen i kod samih lica s invaliditetom, kao i kod njihovih porodica i organizacija koje se bave zaštitom njihovih prava.

Grafik 8: Diskriminacija u oblasti pristupačnosti

Važno je istaći da su u prethodnom periodu preduzeti značajni koraci za unapređenje pristupačnosti objektima u javnoj upotrebi i javnim površinama, gdje je posebno potrebno istaći činjenicu da je:

Bivše Ministarstvo održivog razvoja i turizma, u saradnji sa NVO, 2014. godine izradilo je Akcioni plan prilagođavanja objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima smanjene pokretljivosti. Akcioni plan je definisano 13 prioriternih objekata za prilagođavanje i to : Centar za

⁶ Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, "Izveštaj o radu za 2020. godinu", https://www.ombudsman.co.me/docs/1619074992_izvjestaj_01042021.pdf

socijalni rad, Republički fond za zdravstveno osiguranje, Skupština Crne Gore, Poreska uprava, Ministarstvo finansija, Osnovni sud i Ekonomski fakultet, u Podgorici, Dom zdravlja, JZU Opšta bolnica, bolnica za plućne bolesti Brezovik u Nikšiću, Dom zdravlja "Dr Niko Labović" glavna zgrada i objekat sa službom izabrani doktor za žene u Beranama i Opšta bolnica u Beranama, i Dom zdravlja - zgrada laboratorije i rentgena u Pljevljima. Realizacija navedenog Akcionog plana započela je 2014. godine, tokom koje je urađena i revidovana tehnička dokumentacija za svih 13 objekata, a završena krajem 2019. godine. Završetkom radova na prilagođavanju objekta Ministarstva finansija u Podgorici u decembru 2019. godine, u potpunosti je realizovan AP 2014, i svih 13 objekata definisanih ovim Akcionim planom su prilagođeni. Vrijednost utrošenih sredstava za realizaciju AP 2014 po godinama:

2014	400.000,00 eura
2015	413.044,56 eura
2016	455.661,54 eura
2017	079.826,73 eura
2018	210,760,28 eura
2019	155.498,81 eura

Tabela: Utrošena sredstva za realizaciju akcionog plana

Na prikazane iznose treba dodati tekuće izdatke za vršenje stručnog nadzora, tako da je ukupna vrijednost utrošenih sredstava za realizaciju ovog Akcionog plana iznosi **2.479.979,60 eura**.

Zaključkom br. 07-6223 od 17. januara 2019. Vlada Crne Gore donijela je novi Akcioni plan prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima sa invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti, kojim je definisano deset objekata za prilagođavanje i to: Zgrada Predsjednika Crne Gore, zgrada Vlade Crne Gore, Administrativna zgrada državnih organa-zgrada Vektre, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Direkcija za saobraćaj, Ministarstvo kulture, Stara zgrada Vlade, Zgrada državnih organa Mojkovac i Uprava carina. Za realizaciju AP 2019 zadužene su Uprava javnih radova i Uprava za imovinu. U dijelu realizacije obaveza iz AP 2019 za koje je zadužena Uprava za imovinu, izvedeni su radovi na prilagođavanju slijedećih objekata: Administrativna zgrada državnih organa–Zgrada Vektre, Ministarstvo prosvjete i Ministarstvo održivog razvoja i turizma. Ukupna vrijednost izvedenih radova je **27.093,71 eura**.

U dijelu realizacije obaveza iz AP 2019 za koje je zadužena Uprava javnih radova, urađena je i revidovana projektna dokumentacija za slijedeće objekte: Stara zgrada Vlade u Podgorici, Uprava carina u Podgorici, Zgrada državnih organa u Mojkovcu, Direkcija za saobraćaj u Podgorici, Ministarstvo kulture na Cetinju. U toku je dalja realizacija AP 2019. godine.

U cilju poboljšanja položaja lica sa invaliditetom, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, krajem kalendarske godine održavalo je Okrugle stolove na teme: „Uklanjanje arhitektonskih barijera na objektima u javnoj upotrebi“ (2017, 2018 i 2019. godina), „Pristupačnost i arhitektura“, „Pristupačni objekti-izrada baze podataka-Interaktivna mapa“, „Univerzalni dizajn OSI“. Od javnih ustanova najviše elemenata pristupačnosti imaju

objekti u kojima su smještene centrale ministarstava, institucije zdravstva, Domovi zdravlja, Opšte bolnice, Specijalne bolnice, JU Centri za socijalni rad, dok je najmanji nivo pristupačnosti zastupljen u lokalnim samoupravama.⁷

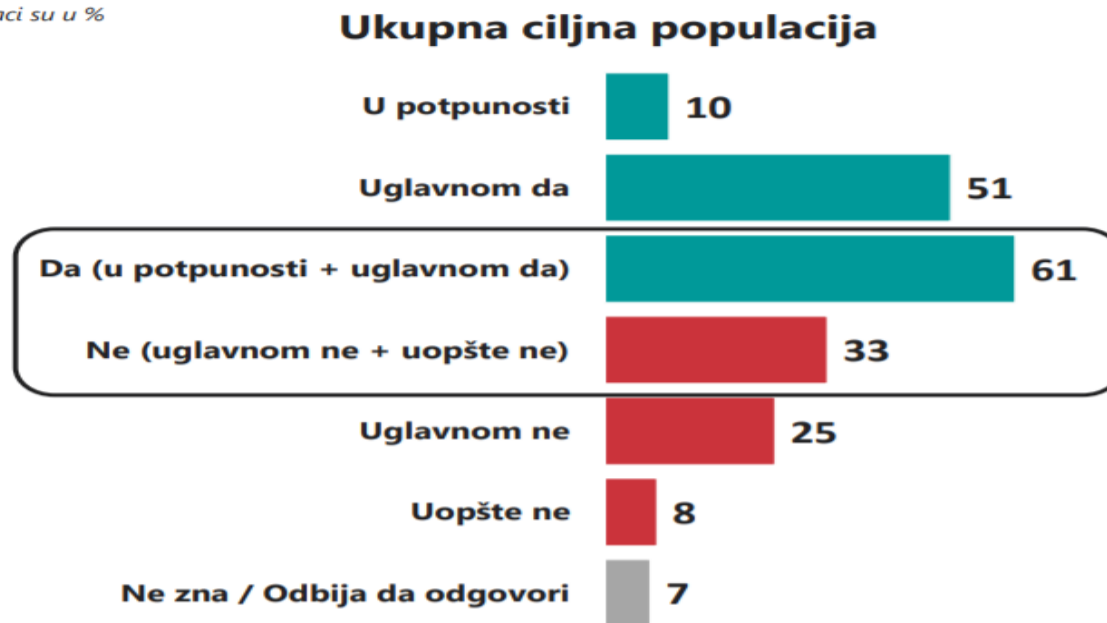
U pogledu indikatora učinka koji se odnosi na smanjenje broja lica sa invaliditetom koji smatraju da pristup informacijama i komunikacijama za najmanje 3%, važno je istaći sledeće postignute rezultate:

- U 2017. godini izrađene su smjernice za kreiranje dokumenata na portalu Vlade CG, u saradnji sa Savezom slijepih CG. Tadašnje Ministarstvo javne uprave je izradilo smjernice za kreiranje elektronskih dokumenata u skladu sa standardima e- pristupačnosti, održane su edukativne radionice i pristupilo se izradi pod-portala u skladu sa standardima e-pristupačnosti.
- Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija je izradilo nove smjernice za razvoj i upravljanje internet prezentacije. Pored navedenog, organizovane su edukacije za predstavnike medija i pružaoce uslugama web portalima o mogućnostima pružanja usluga dostupnih licima s invaliditetom.
- MJUDDM je u 2019. godini organizovalo 30 obuka za 42 državna službenika administratora portala i pod-portala Vlade CG, dok je u 2020. godini organizovano 6 edukativnih radionica za 30 administratora portala i pod-portala, kao i PR službenika ministarstava u cilju prezentovanja novog web portala će u značajnoj mjeri podići novo pristupačnosti portala E –uprave i učiniti ih pristupačnim i za lica sa oštećenjem vida.

Istraživanje Centra za građansko obrazovanje je pokazalo da i dalje značajan broj lica s invaliditetom smatra da stepen dostupnosti informacija licima s invaliditetom nije na zadovoljavajućem nivou, i to:

⁷ Savez slijepih Crne Gore, "Lokalne samouprave neposredno diskriminišu osobe oštećenog vida", <https://ss-cg.org/?p=2141>

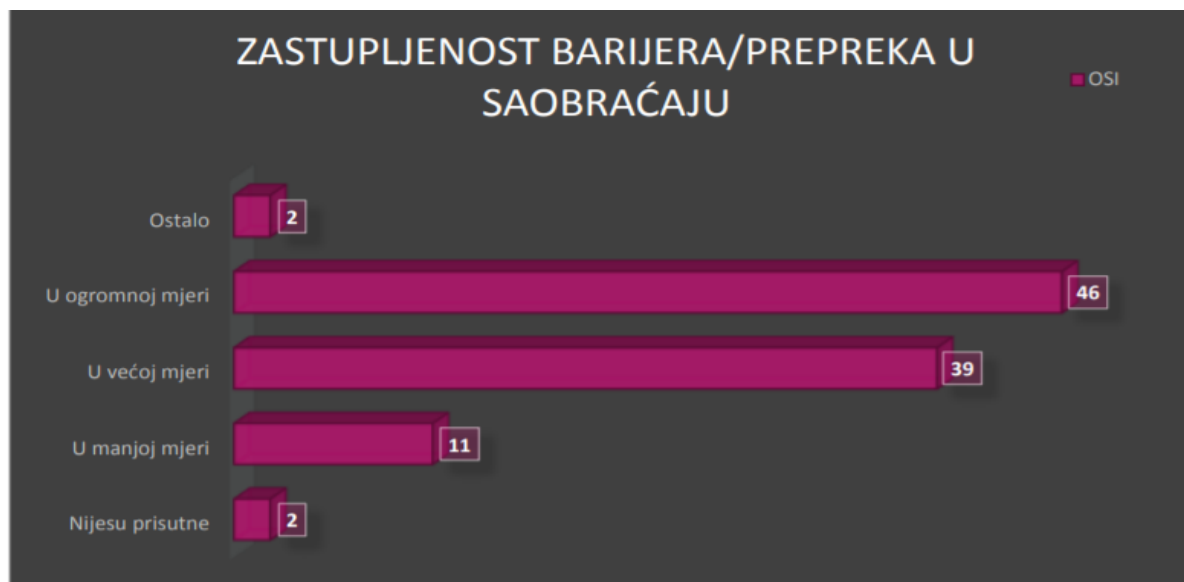
Podaci su u %

Grafik 9: Dostupnost informacija licima s invaliditetom

U pod-oblasti kojom se uređuje diskriminacija u pristupu javnom prevozu kroz izmjenu Zakona o prevozu u drumskom saobraćaju, postignuta je harmonizacija sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN na način što je izvršeno terminološko usklađivanje sa Zakonom. U pogledu preporuke koja se odnosi na obezbjeđivanje pristupa transportnim sredstvima u međumjesnom saobraćaju za putnike sa invaliditetom i njihov smještaj, kao i pristup transportnom sredstvu u gradskom i prigradskom saobraćaju, izrađen je Pravilnik o posebnim uslovima za vozila kojima se obavlja javni prevoz u drumskom saobraćaju. Takođe, pripremljena je Analiza pristupačnosti elemenata javnog saobraćaja u skladu sa pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. Pored navedenog, Uprava za željeznice 2019. godine je naručila "Studiju pristupačnosti željezničkih objekata i vozila osobama sa invaliditetom i osobama sa ograničenom pokretljivošću". Ova studija je prva takve vrste za oblast željeznice i daje informacije o nedostacima i potrebnim aktivnostima u cilju bolje pristupačnosti željezničkim objektima i vozilima lica sa invaliditetom i osoba sa ograničenom pokretljivošću.

Uprkos značajnim preduzetim koracima u cilju obezbjeđivanja većeg nivoa pristupačnosti licima s invaliditetom u oblasti saobraćaja, istraživanje Saveza slijepih Crne Gore⁸ ukazuje da i dalje postoje ogromne ili velike prepreke u saobraćaju sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom:

Grafik 10: Zastupljenost prepreka u saobraćaju

Posebno je zabrinjavajući podatak da 85% učesnika istraživanja smatra da se lica s invaliditetom u ogromnoj ili većoj mjeri suočavaju sa preprekama i barijerama. Uzevši u obzir tu činjenicu, u narednom periodu sprovođenja javne politike potrebno je razviti odgovarajuća rješenja, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou koji će adresirati značajne probleme sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom u oblasti saobraćaja.

OBLAST 3: DISKRIMINACIJA U POSTUPCIMA PRED NADLEŽNIM ORGANIMA, PRIVATNOSTI I PORODIČNIM ODNOSIMA

OPERATIVNI CILJ 3: Ravnopravan pristup licima sa svim oblicima invaliditeta u svim postupcima pred nadležnim organima

Indikator učinka:

- Do kraja 2020. godine usvojiti 80% preporuka iz ove oblasti a koje su definisane Analizom usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

⁸ Savez slijepih Crne Gore, "Istraživanje o diskriminaciji osoba sa invaliditetom", <https://ss-cg.org/wp-content/uploads/2020/12/25-IX-19-SSCG-istrazivanje-2019-OSI.pdf>

Polazna vrijednost: 2016.godine Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabranl diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN od 2016. godine pokazuju da je potrebno uskladiti Zakon o parničnom postupku, Zakon o vanparničnom postupku, Krivični zakonik CG	Ciljna vrijednost 2021: Harmonizacija navedenih zakona sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN
---	---

U vremenskom periodu trajanja strateškog dokumenta, u dijelu koji se odnosi na indikator učinka i harmonizaciju Zakona o vanparničnom postupku i Krivičnog zakonika, konstatuje se da:

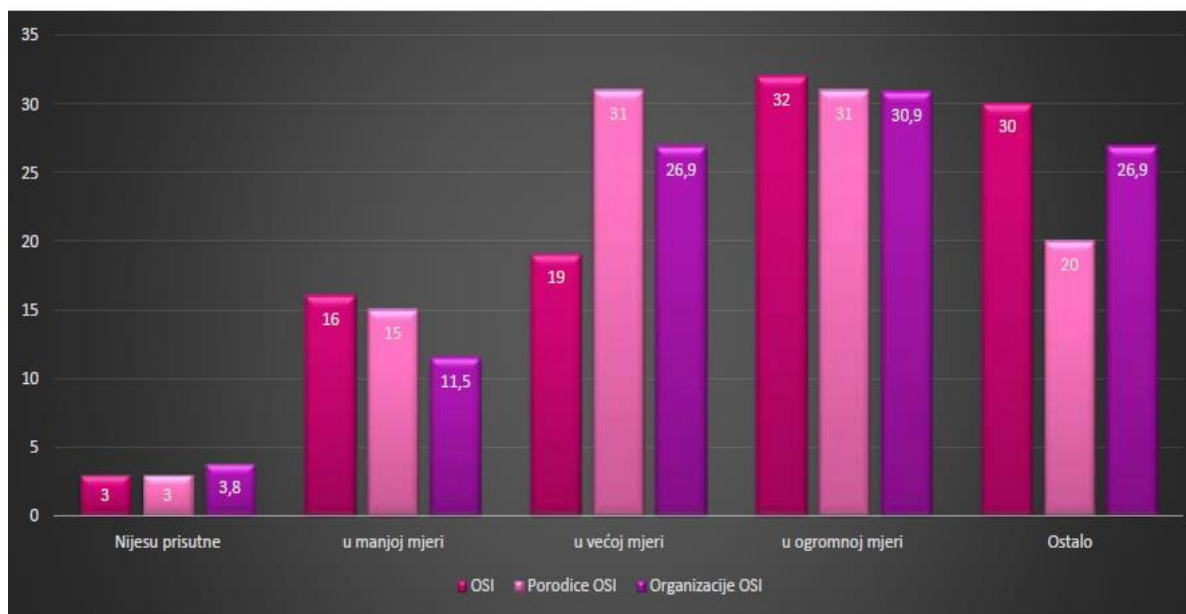
- Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore (Sl.list 44/17), 2017. godine je izvršena izmjena člana 42.a KZCG, na način što je prepoznata okolnost kada je krivično djelo učinjeno prema licu s invaliditetom kao otežavajuća okolnost prilikom odmjeravanja kazne. U čl.159 ovim izmjenama prepoznat je „Invaliditet“ kao osnov za povredu ravnopravnosti.
- Zakon o vanparničnom postupku je djelimično usklađen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, na način što su unaprijeđene procesne radnje u postupku oduzimanja poslovne sposobnosti licu prema kome je pokrenut postupak oduzimanja poslovne sposobnosti.
- Izmjene i dopune Zakona o parničnom postupku su izvršene u skladu sa preporukom iz Analize u članu 102 Zakona o parničnom postupku kojim se pored troškova prevođenja koji nastanu primjenom odredbi Ustava i ovog zakona o pravu pripadnika nacionalnih manjina na upotrebu svog jezika, kao i troškovi prevođenja na znakovni jezik, padaju na teret sredstava suda.
- Zakon je objavljen u („Službeni list CG", br.34/19)
- Aktivnosti koje su se odnosile na potrebu usaglašavanja preostalih pravnih akata nisu realizovane u predviđenom roku. Navedeno pitanje je od krucijalnog značaja za naredni period sprovođenja javne politike, što podrazumijeva potrebu da u narednim akcionim planovima budu predviđene konkretne mjere u pogledu izmjene postojećeg zakonskog okvira.

Važno je ukazati da je nacionalno zakonodavstvo usklađeno sa međunarodnim standardima u dijelu periodičnog preispitivanja lica lišenog poslovne sposobnosti, odnosno u praksi se lišavaju poslovne sposobnosti ona lica koja svojim postupcima mogu da ugroze svoja prava i prava drugih lica. Posebno je značajno istaći da zakonski akti iz oblasti zdravstva ne uskraćuju prava na osnovu diskrecione procjene, već na osnovu procjene stručnog lica, sprovođenjem vještačenja na osnovu čega se daje mišljenju sudu u postupku lišenja poslovne sposobnosti. Međutim, konstatuje se postojanje potrebe za preduzimanje daljih koraka u procesu izmjene “režima lišenja poslovne sposobnosti”, bez čije izmjene u pravcu garantovanja većeg nivoa zaštite za lica s invaliditetom.

U tom pravcu, u 2021.godini, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je organizova obuke na teme:

- uređenja ličnih stanja (oduzimanje i vraćanje poslovne sposobnosti, prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu lica sa invaliditetom, produžetak i prestanak produženja roditeljskog prava, dozvole za zaključenje braka, i sl.), obuku je prošlo 9 sudija i 2 savjetnika iz suda .
- „Zaštita od diskriminacije lica sa invaliditetom u praksi crnogorskog pravosuđa i Evropskog suda za ljudska prava“, koju je završilo je 14 savjetnika iz sudova, 3 savjetnika iz državnih tužilaštava i 1 predstavnik Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu.

U pogledu postojećeg nivoa barijera i prepreka sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom prilikom pristupa nadležnim sudskim organima, istraživanje Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore⁹, pokazuje da velika većina lica s invaliditetom smatra da navedene barijere i prepreke postoje u većoj ili ogromnoj mjeri.

Grafik 11: Prepreke i barijere sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom prilikom pristupa nadležnim sudskim organima

⁹ Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore, “Istraživanje o sprovođenju Strategije za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom i promociju jednakosti”,

Kada govorimo o postupanju nadležnih državnih organa u slučajevima diskriminacije protiv lica sa invaliditetom u prethodnom periodu, potrebno je posebno ukazati na aktivnosti Zaštitnika ljudskih prava i sloboda¹⁰, koji je u 2020. godini, zaprimio 23 pritužbe na slučajeve diskriminacije lica sa invaliditetom, na osnovu kojih je postupao u 14 predmeta.

Rasa	4
Nacionalna pripadnost	19
Društveno ili etničko porijeklo	3
Veza sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom	2
Vjera ili uvjerenje	13
Pol, promjena pola, rodni identitet	9
Političko ili drugo mišljenje	4
Seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike	1
Zdravstveno stanje	9
Starosna dob	6
Invaliditet	14
Bračno i porodično stanje	2
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	24
Druga lična svojstva	6
Bez osnova diskriminacije	44
UKUPNO	159

Grafik 12: Struktura postupanja Zaštitnika po oblastima za koje su stigli pritužbe za diskriminaciju

OBLAST 4: DISKRIMINACIJA U OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE, ADEKVATNOG ŽIVOTNOG STANDARDA, SAMOSTALNOG ŽIVOTA I ŽIVOTA U ZAJEDNICI

OPERATIVNI CILJ 4: Ravnopravan život u zajednici svim licima s invaliditetom, bez diskriminacije, kroz uspostavljanje i pružanje podrške za život u zajednici u skladu sa Zakonom

Indikator učinka:

- Do kraja 2020 evidentirati 28 licenciranih pružaoca usluga iz socijalne i dječije zaštite

Polazna vrijednost:

2016. godine ne postoje licencirani pružaoci usluga iz socijalne i dječije zaštite

Ciljna vrijednost 2021:

Do kraja 2021. godine evidentirano 40 licenciranih pružaoca usluga iz socijalne i dječije zaštite

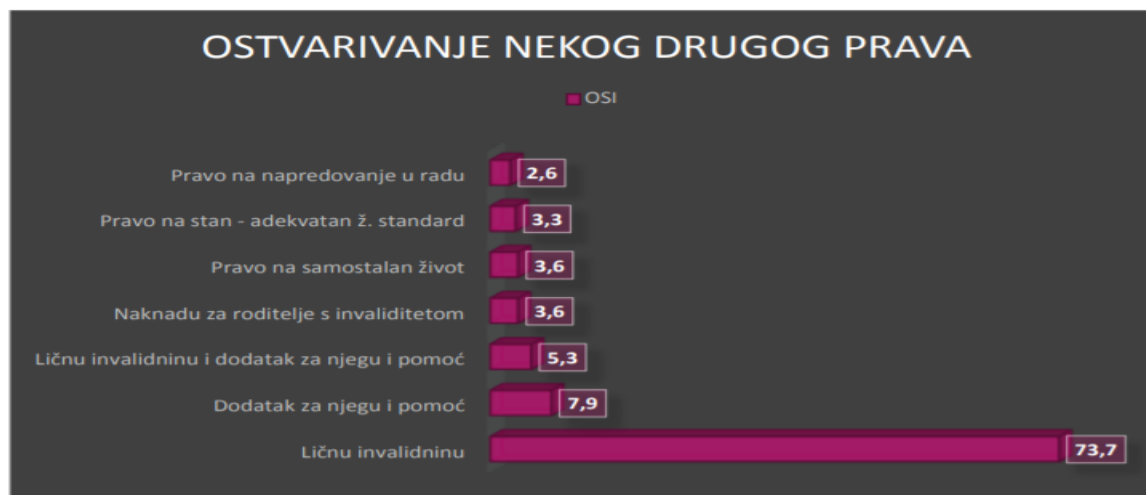
¹⁰ Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, "Izveštaj o radu za 2020. godinu", https://www.ombudsman.co.me/docs/1619074992_izvjestaj_01042021.pdf

U pogledu oblasti koja se odnosi na razvijanje, uspostavljanje i promovisanje usluga iz sistema socijalne i dječije zaštite u izvještavanom periodu nastavljeno je utvrđenom dinamikom kroz trend povećanja broja licenciranih pružalaca usluga, i to:

- 2019. godina: 25 novih licenciranih pružalaca usluga
- 2020. godina: 14 novih licenciranih pružalaca usluga

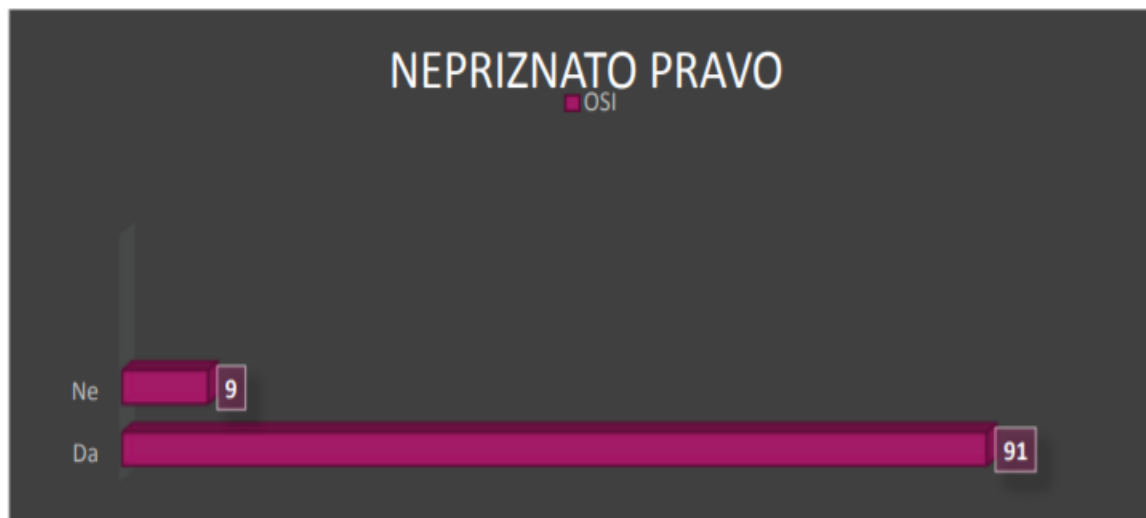
Ukupan broj licenciranih pružalaca usluga sada iznosi 56, na osnovu čega se konstatuje da je postavljeni indikator učinka ostvaren i u značajnoj mjeri premašen. Obuka stručnih radnika i stručnih saradnika u sistemu socijalne i dječije zaštite je nastavljena u 2019 i 2020. godini, na način što je u 2019. godini realizovano 5 programa obuke za stručne radnike i stručne saradnike, kroz koji je 119 polaznika uspješno prošlo obuku. U 2020. godini realizovane su 4 obuke kroz koje su obučena 62 stručna radnika.

Međutim, važno je konstatovati da se lica s invaliditetom u značajnoj mjeri i dalje suočavaju sa problemima prilikom ostvarivanja prava iz socijalne zaštite, što je i konstatovano istraživanjem koje je sproveo Savez slijepih Crne Gore, koje pokazuje da prava iz oblasti socijalne zaštite i samostalnog života predstavljaju prava na čije ostvarenje lica s invaliditetom stavljaju glavni akcenat, zajedno sa pravima iz oblasti rada i zapošljavanja, i to:

Grafik 13: Ostvarivanje prava iz socijalne zaštite lica s invaliditetom

Istraživanje Saveza slijepih Crne Gore¹¹ je pokazalo da ogromna većina lica s invaliditetom smatra da ima pravo da ostvari neko od garantovanih prava iz oblasti socijalne zaštite koje im u prethodnom periodu nije priznato:

Grafik 14: Nepriznavanje prava iz socijalne zaštite

Pored navedenog, značajno je ukazati i na aktivnosti MPLJMP-a, koje je realizovalo predstave o ljudskim pravima u namijenjene djeci s invaliditetom. Predstave su realizovane u svim Dnevnim centrima na teritoriji Crne Gore, Dječijoj Bolnici u Podgorici, kao i Centrima za kulturu u Rožajima (14. maja 2019. godine) i Pljevljima (24. maja 2019) za romsku i egipćansku djecu, i djecu većinske populacije, uključujući i djecu s invaliditetom. Obuhvaćeno je oko 500 djece, sa ciljem da se širi svijest i znanje o poštovanju ljudskih prava i prava na različitost i toleranciju. Takođe, kroz konkurse u dvije oblasti MPLJMP-a prepoznate su žene i djevojčice sa invaliditetom kao prioritetne oblasti i odlukama iz 2021 godine, podržana su ukupno tri projekta (2 u oblasti rodne ravnopravnosti i 1 projekat u oblasti zaštite od diskriminacije lica sa invaliditetom).

OBLAST 5: DISKRIMINACIJA U OBLASTI VASPITANJA, OBRAZOVANJA I STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA

OPERATIVNI CILJ 5: Omogućiti inkluzivno obrazovanje na svim nivoima, za sve učenike i studente sa invaliditetom, uključujući i obrazovanje odraslih lica sa invaliditetom

¹¹ Savez slijepih Crne Gore, Istraživanje o diskriminacijiosoba s invaliditetom, <https://ss-cg.org/wp-content/uploads/2020/12/25-IX-19-SSCG-istrazivanje-2019-OSI.pdf>

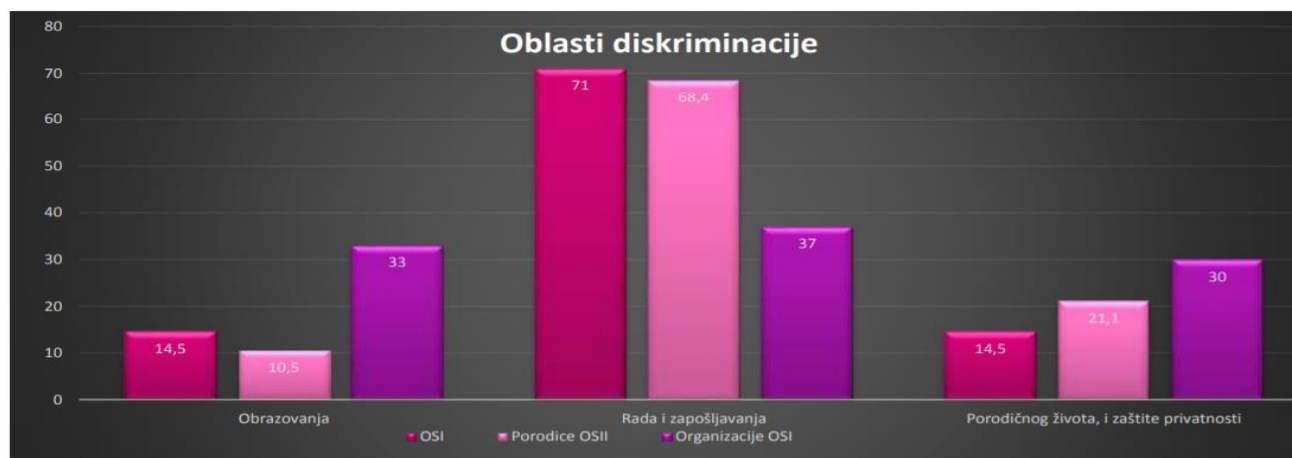
Indikator učinka: <ul style="list-style-type: none"> - Do kraja 2020. godine smanjiti nivo diskriminacije u oblasti obrazovanja za 2 %. - Do kraja 2020. godine harmonizovati 100% Zakona iz oblasti obrazovanja, koji su Analizom usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN dobili preporuku za usklađivanje 	
Polazna vrijednost: Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN od 2016. g. pokazuju da je potrebno uskladiti propise u oblasti obrazovanja sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN. Prema rezultatima istraživanja CEDEM-a od 2015.g., diskriminacija u oblasti obrazovanja lica sa invaliditetom je evidentirana u procentu od 30,5%.	Ciljna vrijednost 2021: Harmonizovani propisi u oblasti obrazovanja sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN. Do kraja 2021. godine smanjiti nivo diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti obrazovanja do 5 %.

U okviru oblasti obrazovanja, u prethodnom periodu, pristupilo se izradi revidiranog modela usmjeravanja i podrške licima s invaliditetom, na način što je:

- Unaprijeđeno je zakonodavstvo na svim nivoima obrazovanja kroz uvođenje antidiskriminacionih odredbi i promociju jednakosti. Izmijenjeni su i dopunjeni zakoni na svim nivoima obrazovanja i vaspitanja u cilju promocije jednakosti, i to: Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju, - u cilju obezbjeđivanja jednakih prava i zabrane diskriminacije; Zakon o gimnaziji – od 10. jula 2017; Zakon o stručnom obrazovanju; Zakon o visokom obrazovanju; Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju;
- Izmijenjen i dopunjen je Pravilnik o načinu, uslovima i postupku za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama.
- Evaluacija rada i izrada plana saradnje dnevnih boravaka sa školama, resursnim centrima i drugim uslugama u zajednici sprovedena je na način što je ZzSDZ izradilo Analizu rada dnevnih centara.
- Širenje i monitoring asistivnih i usluga podrške kroz podršku inkluzivnom obrazovanju kroz angažman resursnih centara u odnosu na individualni rad, obuke, asistivne usluge 9 regionalnih obuka za kadar srednjih škola (130 učesnika) za primjenu digitalnih platformi i asistivne tehnologije za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u srednjim školama u okviru IROP i ITP.
- Koncipiranje mjera prelaza s razredne na predmetnu nastavu realizovan je na način što je nakon pilotiranja u 7 osnovnih škola finalizovan je i usvojen od strane Nacionalnog savjeta za obrazovanje kao takav postao obavezana za primjenu u toku je izrada programa prelaza sa razredne na predmetnu nastavu, s ciljem pripreme djeteta i nastavnika, adekvatniju realizaciju predmetnih programa.

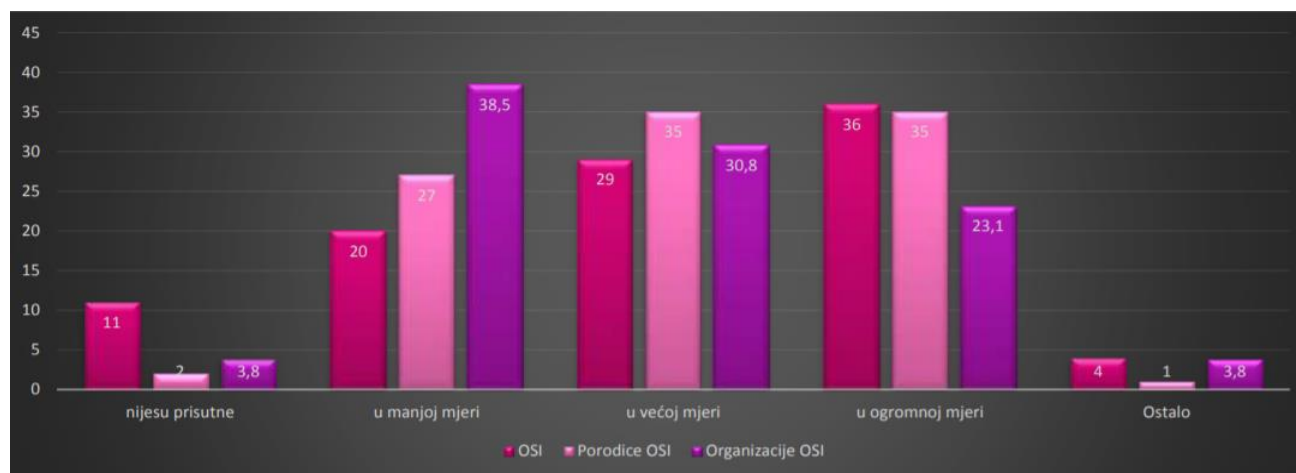
- Kreiranje i primjena modela stručne podrške za razvojne faze realizovan je na način što je na način što je nakon informacija dobijenih kroz obuke stručnih saradnika finalizovan materijal, s ciljem prepoznavanja potreba djece sa posebnim obrazovnim potrebama u pubertetu i adolescenciji.
- Urađen ITP-3 Vodič za prilagođavanje učenja i učešća studentima s invaliditetom i prateće obuke.
- Regionalni sajam/dani inkluzije, nediskriminacije realizovani su na način što je u 5 škola realizovan Dan Nediskriminacije. Tom prilikom su pozvane druge gradske i regionalne škole da uzmu učešća na ovom događaju. Oni su delegirali po 5 učenika/učenica i dva predstavnika stručne službe i/ili nastavnika. U školi su sprovedene radionice za učenike i nastavnike.
- Obuka za prepoznavanje nasilja i diskriminacije realizovane su kroz realizovanje radionica namijenjene promociji NEdiskriminacije se realizuju u većini osnovnih škola. U 15 škola škola realizuje se projekat „Kvalitetno obrazovanje za sve“, gdje je akcenat stavljen primarno na pitanje inkluzivnosti.

U pogledu indikatora učinka koji se odnosi na smanjenje nivoa diskriminacije lica s invaliditetom u oblasti obrazovanja, konstatuje se da nije sprovedeno metodološki komparativno istraživanje koje može da pruži preciznu procjenu nivoa smanjenja diskriminacije. Međutim, dostupna istraživanja sprovedena od strane NVO organizacija, ukazuju na postojanje značajno manjeg nivoa diskriminacije u oblasti obrazovanja u odnosu na druge oblasti.

Grafik 15: Procenat diskriminacije sa kojim se suočavaju lica s invaliditetom u oblasti obrazovanja

U pogledu barijera i prepreka sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom u oblasti obrazovanja, istraživanje je pokazalo da više od polovine lica s invaliditetom koji su učestvovali u anketi smatra da navedene prepreke postoje u ogromnoj ili većoj mjeri.

Grafik 16: Prepreke i barijere sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom u oblasti obrazovanja

OBLAST 6: DISKRIMINACIJA U OBLASTI PROFESIONALNE REHABILITACIJE, RADA I ZAPOŠLJAVANJA

OPERATIVNI CILJ 6: Ravnopravan pristup za lica sa invaliditetom profesionalnoj rehabilitaciji, rada i zapošljavanju

Indikator učinka:

- Do kraja 2020. godine smanjiti nivo diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti zapošljavanje za 2%.
- Do kraja 2020. godine harmonizovati propise iz oblasti rada sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

Polazna vrijednost:

60% građana Crne Gore smatra da lica sa invaliditetom najteže ostvaruju svoja prava u oblasti zapošljavanja

2016.godine Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva pokazuje da je potrebno uskladiti Zakon o radu sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

Ciljna vrijednost 2021:

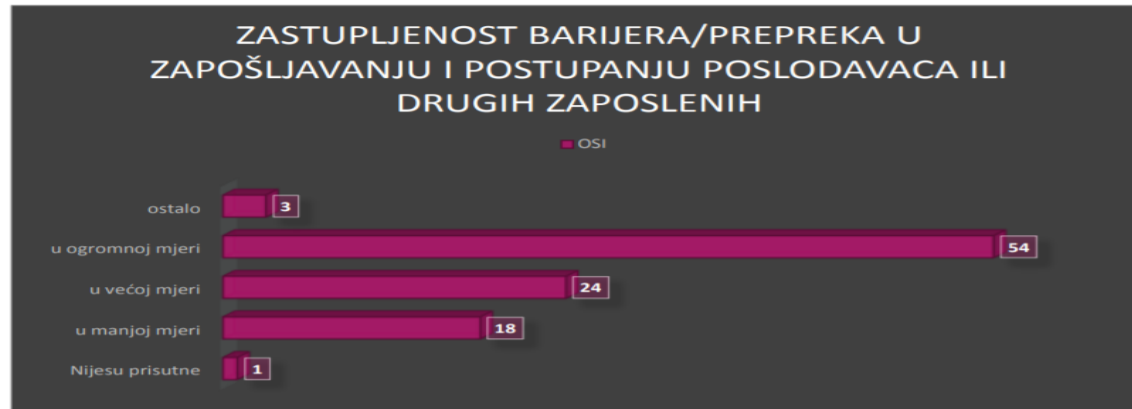
Do kraja 2021. godine smanjiti nivo diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti zapošljavanja za 3 % u odnosu na polazne vrijednosti.

Do kraja 2020. godine harmonizovati Zakona o radu sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva.

U prethodnom periodu je napravljen značajan iskorak u oblasti usklađivanja postojećeg pravnog okvira u predmetnoj oblasti, primarno kroz usklađivanje:

- Zakona o radu koji je u potpunosti harmonizovan sa Direktivama EK i usklađen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN, na osnovu čega se može konstatovati da je postavljeni indikator učinka koji se odnosi na harmonizaciju propisa usklađen.
- Značajan akcenat je bio i na finansiranju projekata za zapošljavanje lica sa invaliditetom – Grant šema, gdje je u prethodnom periodu (2019. godini) odobreno za finansiranje 57 projekata. Kroz ove projekte uključena su 383 lica sa invaliditetom, od čega će 287 lica biti zaposleno tokom trajanja projekta, a 134 lica će biti zaposleno nakon završetka projekta u minimalnom trajanju od devet mjeseci ,
- U 2020 godini podržano 52 projekta ukupne vrijednosti 2476,991,31€ u kojima će biti uključeno 420 lica sa invaliditetom. Od navedenog broja, 293 lica će biti zaposlena tokom trajanja projekta, što čini 69% uključenih lica. Nakon završetka projekta biće zaposleno 40 lica sa invaliditetom, u najkraćem trajanju od devet mjeseci.
- I ako nije prepoznat u strateškom dokumentu, kao poseban indikator može se uzeti broj zaposlenih osoba u ovom uporednom periodu pa je na dan 31.12.2017.godine, 214 poslodavaca ostvarivalo pravo na subvenciju zarade za 319 lica sa invaliditetom (muškarci – 183; žene – 136). Na određeno vrijeme bilo je zaposleno 110 lica sa invaliditetom, dok je 209 lica zaposleno na neodređeno vrijeme. Nasuprot tome, na dan 31.12.2020.godine, 1.141 poslodavaca ostvarivalo je pravo na subvenciju zarade za 2.040 lica sa invaliditetom (muškarci – 918; žene – 1.122). Na određeno vrijeme zaposleno je bilo 920 lica sa invaliditetom, dok su 1.120 lica zaposlena na neodređeno vrijeme.

Što se tiče pitanja donošenja novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, nadležno ministarstvo obrazovalo je radnu grupu koja je izradila Predlog zakona i isti nakon svih saglasnosti i konsultacija koje su prethodile i to kroz javne konsultacije, javnu raspravu, Socijalni savjet, Savjet za brigu lica sa invaliditetom i uputila na mišljenje delegaciji EK. S obzirom da je tokom 2021. godine počeo rad na novom Zakonu o vještačenju, te zbog usaglašavanja i uske međusobne povezanosti sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanja lica sa invaliditetom, donošenje Zakona je odloženo za III kvartal 2022. godine. Uprkos prethodnom pomenutim aktivnostima, istraživanje koje je sproveo Savez slijepih Crne Gore, pokazuje da oblast rada i zapošljavanja predstavlja jednu od oblasti u okviru koje se lica s invaliditetom najviše suočavaju sa velikim preprekama prilikom ostvarivanja njihovih prava. Više od polovine učesnika istraživanja je istaklo da se suočavaju sa ogromnim barijerama prilikom zapošljavanja.

Grafik 17: Zastupljenost barijera prilikom zapošljavanja

Kada govorimo o nivou diskriminacije sa kojim se suočavaju lica s invaliditetom, važno je ukazati da i dalje postoji visok nivo percepcije među samim licima s invaliditetom u pogledu slučajeva diskriminacije koji postoje u oblasti zapošljavanja. Istraživanje Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore je pokazalo da oblast Rada i zapošljavanja predstavlja jednu od oblasti u kojoj je i dalje zastupljen visok nivo diskriminacije lica s invaliditetom.

Grafik 18: Nivo diskriminacije u oblasti rada i zapošljavanja

U pogledu problema sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom u ostvarenju prava na rad i zaposlenje, istraživanje CGO-a¹² jasno ukazuju na najzastupljenije oblike diskriminacije u oblasti rada i zapošljavanja sa kojima se suočavaju ova lica, gdje se posebno ističu sledeći oblici diskriminacije:

Grafik 19: Lica sa invaliditetom se susrijeću sa brojnim oblicima diskriminacije prilikom zapošljavanja, jer ih poslodavci ne zapošljavaju, prostor za rad nije prilagođen njihovim potrebama, ili im je samo radno mjesto nepristupačno. Ova tri oblika diskriminacije su najčešće isticana i kada se uzmu u obzir svi odgovori, a visoko je kotirana i nemogućnost napredovanja u poslu. (Žuta boja-prvi odgovor; Plava boja-Svi odgovori)

OBLAST 7: DISKRIMINACIJA U OBLASTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I PRISTUPA ADEKVATNIM POMAGALIMA

OPERATIVNI CILJ 7: Ravnopravan pristup zdravstvenoj zaštiti licima sa invaliditetom

Indikator učinka:

- Do kraja 2020. godine smanjen nivo diskriminacije lica sa invaliditetom za 2%.

¹² Centar za građansko obrazovanje, "Stavovi prema osobama s invaliditetom", http://media.cgo-cce.org/2020/03/CGO_Odnos-prema-osobama-s-invaliditetom-FF.pdf

- Do kraja 2020. godine harmonizovati 80% propisa iz oblasti zdravstvene zaštite sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

<p>Polazna vrijednost:</p> <p>2016.godine Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN od 2016. godine pokazala je da je potrebno uskladiti propise u oblasti zdravstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.</p> <p>Prema rezultatima istraživanja CEDEM-a iz 2015. godine lica sa invaliditetom su diskriminisana u oblasti zdravstvene zaštite u procentu od 20%</p>	<p>Ciljna vrijednost 2021:</p> <p>Harmonizovani propisi u oblasti zdravstvene zaštite sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.</p> <p>Do kraja 2021 smanjiti nivo diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti zdravstvene zaštite za 2%</p>
--	--

U pogledu nivoa dosegnutosti indikatora učinka koji se odnosi na usklađenost pravnog okvira u oblasti zdravstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN, konstatuje se da relevantni zakoni nisu usklađeni u predviđenom roku, odnosno da postavljena vrijednost indikatora učinka nije postignuta. Primarno se radi o sledećim pravnim aktima:

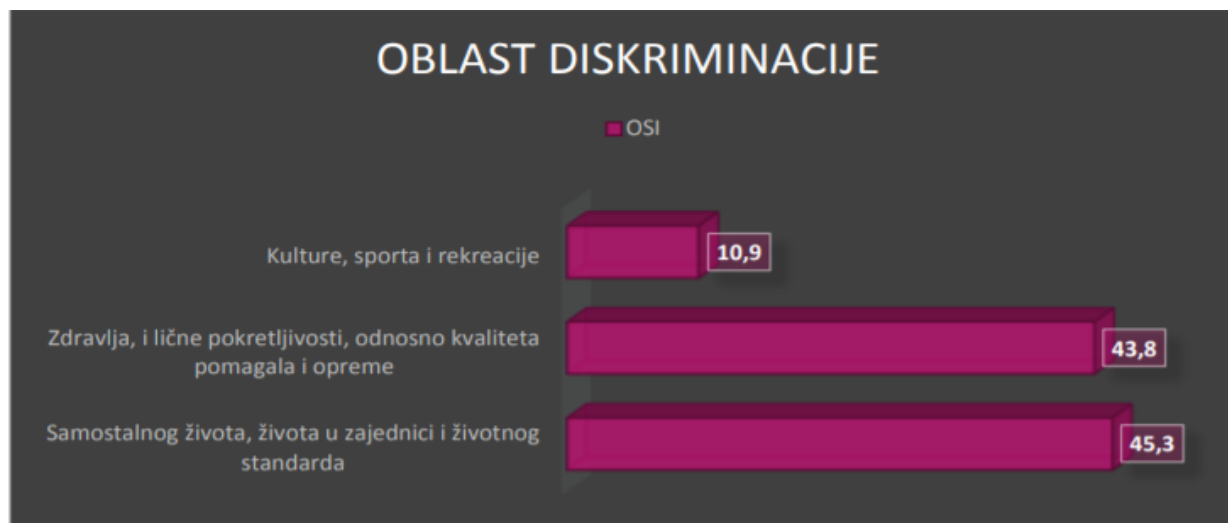
- Izmjena Zakona o pravima pacijenata;
- Izmjena Zakona o liječenju neplodnosti asisitiranim reproduktivnim tehnologijama
- Izmjena Zakona o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica

U pogledu nivoa prepreka i barijera sa kojima su suočavaju lica s invaliditetom u oblasti zdravstva, istraživanje Udruženja mladih sa hendikepom je pokazalo da skoro dvije trećine lica s invaliditetom koja su učestvovala u anketi smatra da navedene prepreke postoje u većoj ili ogromnoj mjeri.

Pored navedenog, važno je ukazati i na određeni napredak koji je postignut u predmetnoj oblasti, primarno kroz_

- obezbjeđenje ravnopravnog pristupa licima s invaliditetom zdravstvenoj zaštiti, kroz povećanje broja preventivnih pregleda na svim nivoima (3260),
- sprovođenje edukacija zaposlenih u zdravstvenim ustanovama za podršku licima s invaliditetom na gestovnom jeziku,
- u 5 zdravstvenih ustanova obezbijeđeni su natpisi na Brajevom pismu za nazive ustanove, prostorije i ime doktora odgovarajuće grane medicine,
- otvorene su 3 nove ambulante u ruralnom području.

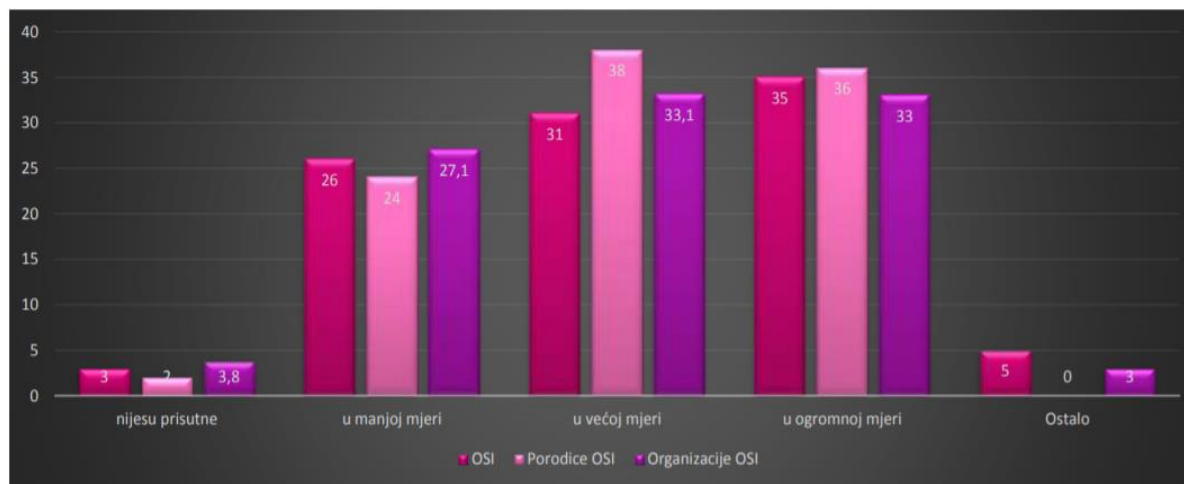
U pogledu nivoa diskriminacije u ovoj oblasti, značajno je ukazati na nalaze istraživanja koje je sproveo Savez slijepih Crne Gore¹³ i koje pokazuje da, upoređujući sa oblastima kulture, sporta i rekreacije, kao i posebno sa oblašću samostalnog života, života u zajednici i životnog standarda, evidentiran je nešto veći nivo diskriminacije sa kojom se suočavaju lica s invaliditetom u oblasti zdravlja, lične pokretljivosti, odnosno kvaliteta pomagala i opreme.

- Grafik 20: Nivo diskriminacije u oblasti zdravlja, lične pokretljivosti, odnosno kvaliteta pomagala i opreme

U pogledu nivoa prepreka i barijera sa kojima su suočavaju lica s invaliditetom u oblasti zdravstva, istraživanje Udruženja mladih sa hendikepom je pokazalo da skoro dvije trećine lica s invaliditetom koja su učestvovala u anketi smatra da navedene prepreke postoje u većoj ili ogromnoj mjeri.

¹³ Savez slijepih Crne Gore, "Istraživanje o diskriminaciji lica s invaliditetom", udru

Grafik 21: Prepreke i barijere sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom u oblasti zdravstvene zaštite

OBLAST 8: DISKRIMINACIJA U OBLASTI POLITIČKOG I JAVNOG ŽIVOTA

OPERATIVNI CILJ 8: Ravnopravan pristup političkom i javnom životu za sva lica sa invaliditetom, bez diskriminacije

Indikator učinka:

- Do kraja 2020. godine povećati nivo učešća lica sa invaliditetom u političkom i javnom životu za 4 %

Polazna vrijednost:

Prema rezultatima istraživanjima UNDP-a iz 2016. godine, lica sa invaliditetom nisu uključena u politički život.

Ciljna vrijednost 2021:

Do kraja 2021. godine povećati nivo učešća lica sa invaliditetom u političkom i javnom životu za 5 %

Konstatuje se da postavljeni indikator učinka sa pratećim vrijednostima koje se odnose na povećanje nivoa učešća lica s invaliditetom u političkom i javnom životu nije ostvaren. Primarni razlog za neispunjavanje postavljenog indikatora se ogleda u činjenici da nisu sprovedene potrebne izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika i Zakona o političkim partijama koje su trebale da omoguće primjenu instituta afirmativne akcije za lica s invaliditetom.

U narednom periodu sprovođenja javne politike poseban akcenat će biti stavljen na razvoj društvenih inicijativa koje će voditi ka izmjenama postojećeg pravnog okvira u oblasti političkog i javnog života i uvođenju instituta afirmativne akcije u ovoj oblasti. Na taj način će biti učinjeni

koraci usmjereni na garantovanje većeg nivoa zastupljenosti lica s invaliditetom u onim okvirima koji imaju najveći uticaj na razvoj politika namijenjenih unapređenju položaja lica s invaliditetom u Crnoj Gori.

OBLAST 9: DISKRIMINACIJA U OBLASTI KULTURE, SPORTA I REKREACIJE

OPERATIVNI CILJ 9: Ravnopravno učešće lica sa svim oblicima invaliditeta u kulturnom životu Crne Gore

Indikator učinka:	
- Do kraja 2020. godine harmonizovati 80% propisa iz oblasti kulture sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.	
Polazna vrijednost:	Ciljna vrijednost 2021:
2016.godine Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN od 2016. godine pokazuje da je potrebno uskladiti propise u oblasti kulture sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.	Harmonizovani propisi u oblasti kulture sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

Što se tiče postavljenog indikatora učinka i pratećih vrijednosti, u prethodnom periodu su preduzeti značajni koraci na usaglašavanju postojećeg pravnog okvira, gdje se primarno ističu:

- Usvojeni su Zakoni o medijima, Zakon o elektronskim medijima i Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTV CG, koji su usaglašeni sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica s invaliditetom.
- U pogledu oblasti kulture, konstatuje se da su harmonizovana 4 od 6 zakona. Zakon o bibliotekarskoj djelatnosti i Zakon o muzejskom djelatnosti predstavljaju dva pravna akta na čijoj harmonizaciji je potrebno raditi u okviru perioda sprovođenja narednog strateškog dokumenta.

U pogledu prepreka sa kojima se lica s invaliditetom suočavaju na medijskoj sceni, istraživanje o sprovođenju Strategije za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom i promociju jednakosti 2017 -2021 god., koje je sproveo CEDEM pokazalo je da oko 73% učesnika smatra da su barijere sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom u medijima i u radu sa medijima prisutne i dalje u određenoj mjeri. 34% lica s invaliditetom smatra da su barijere sa kojima se suočavaju ova lica prisutne u većoj mjeri, dok njih 39% smatra da su prisutne u manjoj mjeri. Svega 6% lica s invaliditetom smatra da barijere u medijima i u radu sa medijima ne postoje. Ovo su sve pitanja koja je potrebno adresirati u narednom periodu sprovođenja javne politike, sve u cilju smanjenja nivoa diskriminacije sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom prilikom pristupa medijskoj sceni.

OBLAST 10: LOKALNE SAMOUPRAVE U PROCESU ZAŠTITE OD DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM

OPERATIVNI CILJ 10: Postizanje ravnopravnosti u uživanju ljudskih prava lica sa invaliditetom i pristupu javnim uslugama na lokalnom nivou

Indikator učinka:

- **Do kraja 2020. godine usvojiti lokalne akcijske planove u najmanje 20 % opština u Crnoj Gori.**

Polazna vrijednost:

Nijesu razvijeni niti usvojeni akcioni planovi za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti na nivou opština.

Ciljna vrijednost 2021:

Do kraja 2021. godine usvojiti Akcijske planove u najmanje 25% opština u Crnoj Gori.

Jedan od najznačajnijih rezultata ostvarenih za vrijeme trajanja strateškog dokumenta se ogleda u pripremi Modela Lokalnog akcionog plana od strane Zajednice opština. Model Lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta za period 2018-2021. godine, pripremljen je kao jedinstven Model lokalnog akcionog plana za implementaciju Strategije za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za period 2016-2020.godine, na koju se odnosi I dio Modela i implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. godine, na koju se odnosi II dio ovog Modela. Model je prosljeđen svim jedinicama lokalne samouprave na korišćenje.

Od ukupno 24 opštine u Crnoj Gori, za vrijeme trajanja ovog strateškog dokumenta usvojeno 5 lokalnih akcionih planova. 3 lokalne samouprave (Tuzi, Herceg Novi i Pljevlja) usvojile su Lokalne AP, što sa prethodno usvojenim (Bijelo Polje i Tivat) pokazuje da 5 opština ima usvojene lokalne akcijske planove u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije. Saradnja sa lokalnom samoupravom je dostigla veći nivo kroz saradnju i podršku Zajednice opština Crne Gore na izradi i usvajanju Modela lokalnog akcionog plana za implementaciju ove Strategije i donošenje LAP (u opštini Bijelo Polje)- Edukacije službenika organa lokalne samouprave o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom je kontinuirana aktivnost tokom čitavog perioda izvještavanja i sprovodi se u svim opštinama.

III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE

OBLAST 1: POŠTOVANJE DOSTOJANSTVA LIČNOSTI LICA SA INVALIDITETOM							
OPERATIVNI CILJ 1 : Obezbijediti puno poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom kroz punu primjenu Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom							
INDIKATORI UČINKA							
- smanjen stepen diskriminacije lica sa invaliditetom za 2% - povećan broj postupaka za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom za 20 %							
POLAZNA VRIJEDNOST				CILJANA VRIJEDNOST			
2015. Lica sa invaliditetom na trećem mjestu prema stepenu diskriminiranosti u CG, 50,70% ¹⁴ . 2016-godine-3 predmeta za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom pred institucijom Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda.				2021.Smanjen nivo diskriminacije lica sa invaliditetom za 4 % u odnosu na početnu vrijednost iz 2015. godine. 2021. godine povećan broj postupaka za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom za pred nadležnim organima za 50 % .			
KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNE INSTITUCIJE	STATUS REALIZACIJE	DATUM POČETKA-DATUM ZAVRŠETKA	UTROŠENA SREDSTVA I IZVOR FINANSIRANJA	PREPORUKE

¹⁴Rezultati istraživanja o odnosu diskriminacije u Crnoj Gori , novembar 2015 godine Agencija Damar

<p>Praćenje primjene međunarodnih dokumenata i konvencija kao i usvojenih međunarodnih standarda za zaštitu lica sa invaliditetom, preduzimanje mjera za njihovu implementaciju u pravni sistem Crne Gore i praćenje poštovanja tih dokumenata</p>	<p>Praćenje postupaka za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom u svim oblastima života</p>	<p>Pred Sudom za prekršaje nije bilo postupaka za zaštitu diskriminacije lica sa invaliditetom uz 2021. godinu. Prema podacima Vrhovnog suda Crne Gore u 2021 godini je bilo u radu ukupno jedanaest(11) predmeta koji su se vodili po osnovu diskriminacije lica sa invaliditetom i to pred Osnovnim sudom u Podgorici, Plavu, Nikšiću, Kolašinu i Kotoru.</p>	<p>MPA u partnerstvu sa -Upravom policije -Upravom za inspekcijske poslove -Građanskim sudovima -Sudovima za prekršaje -Tužilaštvom, -Institucijom Zaštitnika /ce ljudskih prava i sloboda, -OSI</p>	<p>DJELIMIČNO REALIZOVANO</p>	<p>I kvartal 2021 2021-IV kvartal 2021</p>		
<p>Organizovanje istraživanja i analiza stanja u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju</p>	<p>Sprovedeno istraživanje o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom u raznim oblastima Sprovedena analiza stanja</p>	<p>U okviru projekta Osvije(S)t(I)i diskriminaciju OSI ¹⁵ koje je realizovalo UMHCG uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava urađena je Analiza postupaka i sporova pokrenutih od strane OSI pred državnim organima i sudom. Broj pregleda objava na društvenim mrežama ukazuje na to da je</p>	<p>MPA NVO</p>	<p><i>REALIZOVANO</i></p>	<p>II kvartal 2021- III kvartal 2021</p>		

¹⁵ Odluka o raspodjeli sredstava za finansiranje projekta/ programa nevladinih organizacija u oblasti zaštiti lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti pod nazivom "Recimo ne diskriminaciji lica sa invaliditetom -2021 br. 01-056/21-9821/175 od 30.12. 2021.

<p>jednakosti tih lica sa drugim licima</p>		<p>ova aktivnost bila vidljiva u značajnoj mjeri.</p> <p>Sprovedeno je desk istraživanje; Poslati zahtjevi za slobodan pristup informacijama svim centrima za socijalni rad (13 zahtjeva) Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Upravnom sudu; Analizirana rješenja, presude u konkretnim predmetima koji su pokretani od strane OSI.</p> <p>Nakon realizacije projekta, nastavljena je distribucija štampanih i elektronskih primjeraka Analize.</p> <p>Analiza je distribuirana ciljnoj grupi u štampanoj i elektronskoj formi i dostupna je na sajtu UMHCG na linku: https://bit.ly/3E4Sw6w ,(Projekat uz podršku Ministarstva pravde ljudskih i manjinskih prava realizovao UMHCG).</p> <ul style="list-style-type: none"> • U okviru projekta “Budimo pristupačni”¹⁶ NVO “Asistent uz PODRŠKU Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava” sprovedeno je istraživanje/mapiranje adaptiranih javnih objekata u državnom i opštinskom vlasništvu. Metodološki izređena jedinstveni upitnik sa 15 relevantnih pitanja. Obuhvaćeno najmanje 20 opština,Mapirano najmanje 60 neprilagođenih objekata. • U okviru projekta “OSI 					
---	--	---	--	--	--	--	--

¹⁶ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Asistent

		<p>učestvuju i odlučuju”¹⁷ koji je realizovao CRNVO uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovano je istraživanje o ulozi OSI u poboljšanju položaja lica sa invaliditetom. Istraživanje pokazalo ulogu Organizacija lica sa invaliditetom i njihov uticaj u poboljšanju položaja lica sa invaliditetom, kroz obezbjedjivanje servise usluga i drugih vidova podrške. Istraživanje je sprovedla specijalizovana agencija Damar, a obuhvatilo je 32 organizacije osoba sa invaliditetom, a dobijeni rezultati predstavljeni su u vidu analize. https://crnvo.me/wp-content/uploads/2021/04/Istrazivanje-OSI-Ucestvuju-i-odlucuju.pdf</p> <ul style="list-style-type: none"> • U okviru projekta “Ravnopravnost za sve – diskriminacija NE!”¹⁸ realizovana je <i>Analiza programa političkih partija za parlamentarne izbore 2020. o zastupljenosti OSI pitanja i izrada izvještaja o analizi programa političkih partija za parlamentarne izbore 2020. o zastupljenosti OSI pitanja. Analizirano je 11 programa učesnika parlamentarnih izbora; Izrađen 1 izvještaj o analizi.</i>¹⁹ • U okviru projekta “POŠTUJEM TE 					
--	--	---	--	--	--	--	--

¹⁷ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO)

¹⁸ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao *Centar za građansko obrazovanje (CGO)*

¹⁹ Izvještaj dostupan na: <http://media.cgo-cce.org/2021/01/Ravnopravnost-za-sve-diskriminacija-ne.pdf>

		<p>POŠTUJE ME – u svijetu bez diskriminacije lica sa invaliditetom²⁰ objavljen je priručnik “Stop diskriminaciji”. Objavljeno 3.000 primjeraka priručnika.²¹</p> <ul style="list-style-type: none"> • U okviru projekta “POŠTUJEM TE POŠTUJE ME – u svijetu bez diskriminacije lica sa invaliditetom”²² realizovano je <i>Snimanje i emitovanje dokumentarno-umjetničkog filma “Zaustavimo diskriminaciju lica sa invaliditetom”</i>.²³ • U okviru projekta “Naš potez”²⁴ realizovano je istraživanje o <i>nivou diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti sporta. Izvršeno Istraživanje o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom u ostvarivanju prava iz oblasti sporta, sa 90 ispitanika, osoba sa invaliditetom.</i>²⁵ 					
--	--	---	--	--	--	--	--

²⁰ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Identitet

²¹ <file:///C:/Users/PC/Desktop/IZVJE%C5%A0TAJI%202021/MLIP%20-%20OSI/ID%20-%20OSI/Priru%C4%8Dnik%20STOP.pdf>

²² Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Identitet

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=MvYfKsIK79o>

²⁴ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Sjeverna Zemlja

²⁵ <http://radioberane.me/realizuju-projekat-nas-potez/>

<p>Saradnja sa lokalnom samoupravom u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti tih lica sa drugim licima</p>	<p>Promocija antidiskriminacionog zakonodavstva lica sa invaliditetom, modela LAP-ova za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017/2021 sa obavezama iz Strategije putem sastanaka-alternativno /on line</p>	<p>U okviru sastanaka sa članovima radnih grupe za izradu Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027 organizovani su on line sastanci sa predstavnicima lokalnih samouprava u vezi sa pripremom Lokalnih akcionih planova.</p> <ul style="list-style-type: none"> U okviru projekta “Vrijeme je da kažemo NE diskriminaciji osoba oštećenog vida”²⁶ organizovani su Okrugli stolovi sa predstavnicima lokalnih samouprava. <p>Osam okruglih stolova održano je u osam gradova u Crnoj Gori: Pljevljima, Bijelom Polju, Beranama, Nikšiću, Danilovgradu, Cetinju, Baru i Kotoru. Okruglim stolovima prisustvovalo je ukupno 66 zaposlenih: Bar 4, Berane 10, Bijelo Polje 6, Cetinje 8, Danilovgrad 8, Kotor 10, Nikšić 14, Pljevlja 6.</p> <ul style="list-style-type: none"> Bar, https://ss-cg.org/?p=2547 Berane, https://ss-cg.org/?p=2809 Bijelo Polje, https://ss-cg.org/?p=2814 Cetinje, https://ss-cg.org/?p=2510 Danilovgrad, https://ss-cg.org/?p=1931 Kotor, https://ss-cg.org/?p=2444 Nikšić, https://ss-cg.org/?p=2751 Pljevlja, https://ss-cg.org/?p=2514 U okviru projekta „Zajedno za 	<p>MPA</p> <p>Lokalne samouprave</p> <p>NVO</p>	<p>DJELIMIČNO REALIZOVANO</p>	<p>II kvartal 2021-IV kvartal 2021</p>		
---	---	---	---	--------------------------------------	--	--	--

²⁶ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Savez slijepih Crne Gore

		inkluziju lica sa invaliditetom ²⁷ održana je dvodnevna obuka za predstavnike/ce Sekretarija za društvene i pravno-normativne djelatnosti "Razvoj anti-diskriminatornih politika na lokalnom nivou – status quo i prava LSI"; ²⁸				
Unaprijediti saradnju sa nevladinim organizacijama u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti tih lica sa drugim licima	Raspisivanje konkursa za finansiranje projekata/programa za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije	Realizovan javni Konkurs: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je po osnovu Javnog poziva za finansiranje projekata/programa u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za 2021. godinu finansijski podržalo 19 projekata/programa ukupne vrijednosti 388.301,35 eura. ²⁹	MPA	REALIZOVANO	I /II kvartal 2021-IV kvartal 2021	388.301,35 eura
	Organizovanje okruglih stolova i seminara za OSI i njihove porodice u lokalnim zajednicima uz učešće	Ministarstvo pravde ljudskih i manjinskih prava realizovalo je (18.11.2021 godine) okrugli sto na temu "Jednake mogućnosti za sve članove društva-uklanjanje arhitektonskih, administrativnih i drugih barijera koje onemogućavaju ravnopravan položaj u društvu". ³⁰ Na okruglom stolu su	MPA; NVO; Lokalna samouprava	REALIZOVANO	II kvartal 2021-IV kvartal 2021	

²⁷ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM

²⁸ <https://www.cedem.me/aktivnosti/1271-odrzana-dvodnevna-obuka-za-predstavnike-ce-sekretarijata-za-drustvene-i-pravno-normativne-djelatnosti-razvoj-anti-diskriminatornih-politika-na-lokalnom-nivou-status-quo-i-prava-lsi>

²⁹ <https://www.gov.me/clanak/odluka-o-raspodjeli-sredstava-za-finansiranje-projekata-zastita-lica-sa-invaliditetom>

³⁰ <https://www.gov.me/clanak/odrzano-okrugli-sto-jednake-mogucnosti-za-sve>

	<p>predstavnik NVO i građana na temu „Jednake mogućnosti za sve članove društva-uklanjanje arhitektonskih , administativnih i drugih barijera koje onemogućavaju ravnopravan položaj u društvu OSI “</p>	<p>pored predstavnika Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava učestvovali, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, kao i ostale relevantne institucije i predstavnici organizacija lica sa invaliditetom.</p> <p>Na okruglom stolu je učestvovalo preko 30 učesnika koja je organizovanu u hibridnom karakteru.³¹</p>					
<p>Smanjiti nivo stereotipa i predrasuda o licima sa invaliditetom, kao i štetne radnje kojima se diskriminišu ova lica u svim oblastima života, uključujući i predrasude zasnovane na polu i uzrastu</p>	<p>Kampanja za podizanje svijesti za zaštitu od diskriminacije</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U okviru projekta Osvije(S)t(l)i diskriminaciju OSI³² realizovana je Izrada lifleta o upravnom sporu i upravnom postupku za OSI Distribuirano je 100 Lifleta, koliko je i bilo planirano projekom. 20 Lifleta/smjernica bilo je podijeljeno učesnicima/cama na Treningu o UPiUS, dok su preostali primjerci štampanog materijala distribuirani u okviru pružnja BPP savjetovašta OSI. Kada je u pitanju elektronska verzija ukupan broj preuzimanja na Portalu iznosio je 190, broj pregleda iznosio je 471, što ukazuje na činjenicu da je i ovaj indikator postignut. • U okviru projekta 	<p>MPA/NVO</p>	<p>REALIZOVANO</p>	<p>II- IV kvartal 2021 -IV kvartal 2021</p>		

³¹ <https://www.gov.me/clanak/odrzan-okrugli-sto-jednake-mogucnosti-za-sve>

³² Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

Osvije(S)t(I)i diskriminaciju OSI³³ realizovana je **Izrada Leksikona ključnih pojmova u oblasti ljudskih prava OSI**. Distribuirano 200 Leksikona (kako u elektronskoj, tako i u štampanoj verziji). Leksikon je dostupan u elektronskoj i štampanoj verziji svim zainteresovanim stranama i preuzet preko 100 puta. Nakon realizacije projekta, nastavljena je distribucija štampanih i elektronskih primjeraka.

Leksikon je dostupan u elektronskoj formi na linku: <https://bit.ly/3BwTORy>.

- U okviru projekta

“Recimo ne diskriminaciji u pristupu informacijama osobama oštećenog vida”³⁴

omogućeno je izdavanje audio časopisa “Pravo na riječ”. Izdavanjem audio časopisa „Pravo na riječ” omogućeno je slijepim licima uživanje kontinuiteta u pristupačnosti informacijama, u njima dostupnom formatu, u cilju otklanjanja diskriminacije u oblasti informisanja osoba sa invaliditetom. Objavljeno 12 brojeva mjesečnog časopisa za preko 300 korisnika.

- U okviru projekta

“Recimo ne diskriminaciji u pristupu informacijama osobama oštećenog vida”³⁵

realizovano je snimanje i umnožavanje Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencije UN o pravima

³³ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

³⁴ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Organizacija slijepih za Bar i Ulcinj

³⁵ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Organizacija slijepih za Bar i Ulcinj

		<p>osoba sa invaliditetom u audio formi koja će pomoći osobama sa oštećenim vidom, bolje razumijevanje poštovanja ljudskih prava i zabrani diskriminacije osoba sa invaliditetom. Snimljeno i distribuirano po 50 primjeraka Zakona i Konvencije u audio formi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U okviru projekta “Recimo ne diskriminaciji u pristupu informacijama osobama oštećenog vida”³⁶ realizovano je štampanje Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom na Brajevom pismu. Pripremljeno, štampano, koričeno i distribuirano po 30 primjeraka Zakona i Konvencije na Brajevom pismu. • U okviru projekta “Recimo ne diskriminaciji u pristupu informacijama osobama oštećenog vida”³⁷ realizovano je izdavanje brošure “Kako do prava na jednakost”, na crnom tisku. 150 primjeraka brošure podijeljeno je učesnicima projekta, edukativnog treninga, seminara, panel diskusije i završne konferencije. • U okviru projekta “Budimo pristupačni”³⁸ Realizovana je Izrada Publikacije „Budimo pristupačni“. Štampana je publikacija u 					
--	--	--	--	--	--	--	--

³⁶ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Organizacija slijepih za Bar i Ulcinj

³⁷ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Organizacija slijepih za Bar i Ulcinj

³⁸ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Asistent

		<p>3000 primjeraka i prilagođena elektronska verzija za slabovide osobe.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U okviru projekta “I ja sam tu”³⁹ realizovana je Medijska kampanja #STOPdiskriminaciji #MiIJENJAJMOstereotipe Za život bez diskriminacije. - 6 video priča ispričane od strane OSI gdje su predstavljeni najčešći stereotipi diskriminacionih situacija - video ONLINE izložba slika “SVIJET BEZ DISKRIMINACIJE” - 7 gostovanja na TV medijima od čega su na 3 premijerno emitovane priče video priča na TV - 2 intervjuja na portalima - 1 radijsko gostovanje - 100 objava na DM. • U okviru projekta “Vrijeme je da kažemo NE diskriminaciji osoba oštećenog vida”⁴⁰ izrađen je vodič za zaštitu od diskriminacije. Ovaj vodič sadrži smjernice i uputstva za lakše prepoznavanje diskriminacije i njenih pojavnih oblika za osobe oštećenog vida, kao i lako razumljive i konkretne savjete za borbu protiv iste. Na ovaj način povećao se nivo znanja o antidiskriminacionom zakonodavstvu. Vodič će poslužiti svim osobama oštećenog vida, da lakše prepoznaju i otkriju diskriminaciju, kao i onima koji žele da na efikasan način pokrenu postupak za zaštitu od iste. Kreiran Vodič za zaštitu od diskriminacije, štampan u tiražu od 100 na crnoj štampi uvećana 					
--	--	--	--	--	--	--	--

³⁹ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Pružite nam šansu

⁴⁰ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Savez slijepih Crne Gore

forma, 50 na Brajevom pismu, 100 u audio formatu i distribuiran.

Na sledećem linku je i objava Priručnika u elektronskom formatu: <https://ss-cg.org/?p=2010> .

- U okviru projekta **“Vrijeme je da kažemo NE diskriminaciji osoba oštećenog vida”**⁴¹ izrađen je priručnik o smanjenju stepena diskriminacije osoba oštećenog vida na lokalnom nivou. Priručnik sadrži informacije o diskriminaciji i pristupačnosti, sa osvrtom na UN Konvenciju o pravima OSI, Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Zakon o zapošljavanju i profesionalnoj rehabilitaciji OSI, Pravilnik o standardima pristupačnosti, Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekta za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom.

Priručnik je štampan u 30 primjeraka na crnoj štampi, 30 primjeraka na brajevom pismu i 50 primjeraka u audio formatu i distribuiran je svim lokalnim samoupravama u Crnoj Gori.

Priručnik se može pogledati i preuzeti na sledećem linku: <https://ss-cg.org/?p=2761> .

- U okviru projekta **“Za život u zajednici bez diskriminacije”**⁴² realizovana je edukacije i snimanje dokumentarno - edukativnog filma. Upoznata je šira javnosti

⁴¹ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Savez slijepih Crne Gore

⁴² Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Građanski aktivizam

sa izazovima svakodnevnice lica sa invaliditetom kroz prizmu lica sa oštećenim vidom, praćen naracijom o problemima, perspektivi i porukama široj javnosti u vezi statusa OSI u društvu. Dokumentarno-edukativni film je posredstvom sajta organizacije pregledalo 18.000 lica. Kroz ovu formu edukacije isti broj lica podigao nivo znanja i svijesti o problemima i položaju lica sa invaliditetom u društvu. <https://gradjanskiaktivizam.me/pogledajte-edukativni-film-naseg-nevladinog-udruzenja-kao-rezultat-projekta-za-zivot-u-zajednici-bez-diskriminacije-podrzanog-od-strane-ministarstva-pravde-ljudskih-i-manjinskih-prava/>

- U okviru projekta „Zajedno za inkluziju lica sa invaliditetom”⁴³ realizovana je medijska kampanja. Cilj sprovođenja kampanje je podizanje nivoa svijesti i znanja o uvažavanju prava lica sa invaliditetom, bez diskriminacije kao i podizanje svijesti javnosti o intersekcijskoj diskriminaciji lica sa invaliditetom. 10,032 pregleda na društvenim mrežama i websajtu CEDEM-a o objavama vezanim za implementaciju projektnih aktivnosti i rezultata.⁴⁴

⁴³ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM

⁴⁴ <https://www.instagram.com/p/CT4PhGllKHT/> ; <https://www.instagram.com/p/CTEoYvqopQW/> ; https://www.instagram.com/p/CTCOR_bo2RL/ ; <https://www.instagram.com/p/CP72Lvar4cv/> ; <https://www.instagram.com/p/COKfBMprMNB/> ;

<p>Podizanje nivoa svijesti o licima sa invaliditetom i njihovim pravima kroz edukacije i treninge</p>	<p>Organizovati edukacije i treninge za različite ciljne grupe u cilju podizanja nivoa svijesti o licima sa invaliditetom i njihovim pravima</p>	<p>Realizovan trening: U okviru projekta Osvije(S)t(I)i diskriminaciju OSI⁴⁵ realizovan je trening za OSI o upravnom postupku i upravnom sporu. Kroz učešće na Treningu o upravnom postupku i upravnom sporu, učesnici/ce su se informisali/e o procedurama prilikom pokretanja upravnog postupka i upravnog spora, mogućnostima za ostvarivanje prava OSI. Broj pregleda objava na društvenim mrežama ukazuje na to da je ova aktivnost bila vidljiva u značajnoj mjeri. Od 30. oktobra 2020. do kraja juna 2021. obratilo nam se 155 OSI a pružena su 304 pravna savjeta, od čega je broj zastupanja pred nadležnim institucijama i sudom iznosio 58. Pokrenute su četiri pritužbe zbog diskriminacije po osnovu invaliditeta pred institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (jedna iz oblasti obrazovanja, dvije iz oblasti rada i zapošljavanja, jedna iz oblasti nasilja). Takođe, pokrenuta su tri parnična postupka - dva pred Osnovnim sudom u Podgorici, od čega jedan zbog diskriminacije po osnovu invaliditeta u oblasti rada i zapošljavanja, a drugi u oblasti pristupa objektima i površinama u javnoj upotrebi. Jedan parnični postupak pokrenut je pred Osnovnim sudom u Nikšiću zbog povrede prava ličnosti maloljetnog lica. Trening je pohađalo 15 učesnika.</p>	<p>MPA OSI</p>	<p>REALIZOVANO</p>	<p>II kvartal 2021- IV kvartal 2021</p>		
---	--	---	--------------------	---------------------------	---	--	--

⁴⁵ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

		<p>Tri studije slučaja obrađene s učesnicima, koliko je i bilo planirano projektom.</p> <p>U okviru projekta Osvije(S)t(I)i diskriminaciju OSI⁴⁶ realizovan je Trening za advokate, sudije i zaposlene u tužilaštvu o pristupu pravdi OSI Kroz učešće na Treningu za advokate, sudije i zaposlene u tužilaštvu o pristupu pravdi OSI učesnici/ce su se informisali/e o modelima pristupa invaliditetu i njihovom uticaju na garancije prava OSI, izjednačavanju mogućnosti, institututu besplatne pravne pomoći i načinima komunikacije s OSI / uključujući i obezbjeđivanje razumnih i roceduralnih adaptacija, analizu postupaka pokrenutih pred organima. Broj pregleda objava na društvenim mrežama ukazuje na to da je ova aktivnost bila vidljiva.</p> <p>20 učesnika/ca je uzelo učešće na Treningu, od čega je 11 osoba ženskog i 9 muškog pola/roda, dakle 5 više od planiranog, što ukazuje da je indikator prevaziđen.</p> <p>U okviru projekta Osvije(S)t(I)i diskriminaciju OSI realizovan je Trening za medije o izvještavanju baziranom na modelu pristupa invaliditetu zasnovanom na ljudskim pravima OSI Kroz učešće na Treningu za medije o izvještavanju</p>					
--	--	--	--	--	--	--	--

⁴⁶ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

baziranom na modelu pristupa invaliditetu zasnovanom na ljudskim pravima OSI predstavnici/ce različitih medijskih kuća (novinari, žurnalisti, TV i radio reporteri, urednici/e) informisani su o modelima pristupa invaliditetu, medijskom izvještavanje o OSI, zakonskoj regulativi – obavezama medija i pravima OSI. Broj pregleda objava na društvenim mrežama ukazuje na to da je ova aktivnost bila vidljiva. Učešće na Treningu uzelo je 9 učesnika/ca, od kojih je 8 osoba ženskog i jedan muškog pola/roda, dakle dvoje učesnika više od planiranog.

U okviru projekta “Recimo ne diskriminaciji u pristupu informacijama osobama oštećenog vida”⁴⁷ organizovan je Trodnevni edukativni trening “Prepoznaj, osnaži se i reci ne diskriminaciji u informisanju”, u sjevernoj regiji Crne Gore. Ovim projektom doprinijelo se da se osobe oštećenog vida psihološki osnaže i upoznaju sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom. Edukaciji je prisustvovalo 18 članova sa asistentima.

U okviru projekta “**Recimo ne diskriminaciji u pristupu informacijama osobama oštećenog vida**”⁴⁸ realizovano je 3 jednodnevna seminar za osobe oštećenog

⁴⁷ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Organizacija slijepih za Bar i Ulcinj

⁴⁸ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Organizacija slijepih za Bar i Ulcinj

vida u sjevernoj, centralnoj i južnoj regiji Crne Gore. Projekat je doprinio njihovom osnaživanju kroz edukacije da ostvaruju svoja prava na pristupačnost informacijama iz medija. Seminarima su prisustvovala 44 osobe oštećenog vida u sjevernoj, centralnoj i južnoj regiji Crne Gore.

U okviru projekta **“Recimo ne diskriminaciji u pristupu informacijama osobama oštećenog vida”**⁴⁹ realizovana je jedna panel diskusija. Organizovanjem panel diskusije osobe sa oštećenim vidom i predstavnici medija imali su priliku da razmijene mišljenja o pristupačnosti informacija osobama oštećenog vida. Ukupno je učestvovalo 23 učesnika – osoba oštećenog vida i novinara – predstavnika medija.

U okviru projekta **“Pobjedimo predrasude”**⁵⁰ realizovana je radionica za mlade *Prepoznavanje i sprječavanje bilo kojeg oblika diskriminacije prema osobama sa invaliditetom. Učestvovalo preko 100 djaka iz srednjih skola. Podignuta svijest mladih o važnosti i značaju poštovanja ljudskih prava osoba sa invaliditetom, smanjenju predrasuda prema OSI.*

⁴⁹ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Organizacija slijepih za Bar i Ulcinj

⁵⁰ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Glasnici nade

		<p><i>U okviru projekta “Budimo pristupačni”⁵¹ održan je seminar u oblasti podizanja svijesti o neophodnosti adaptacije objekata u javnoj upotrebi. Seminaru prisustvovalo najmanje 30 učesnika.</i></p> <p>U okviru projekta “I ja sam tu”⁵² realizovana je edukacija za roditelje OSI o primjeni odredbi Antidiskriminacionog zakonodavstva. Šest roditelja edukovano o odredbama zakona o Antidiskriminaciji kroz predavanje od strane specijalnog pedagoga.</p> <p>U okviru projekta “Recimo ne diskriminaciji djece i mladih sa smetnjama u razvoju”⁵³ realizovan je trening program o antidiskriminacionom zakonodavstvu i zaštiti od diskriminacije djece i mladih sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Budvi. 10 predstavnika institucija, nevladinih organizacija i medija u Budvi je povećalo svoja znanja o antidiskriminacionom zakonodavstvu i zaštiti od diskriminacije djece i mladih sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom.</p> <p>U okviru projekta “Recimo ne diskriminaciji djece i mladih sa smetnjama u razvoju”⁵⁴ realizovan je</p>					
--	--	---	--	--	--	--	--

⁵¹ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Asistent

⁵² Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Pružite nam šansu

⁵³ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje roditelja djece i mladih sa smetnjama u razvoju „Puževa kućica“

⁵⁴ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje roditelja djece i mladih sa smetnjama u razvoju „Puževa kućica“

Okrugli sto o antidiskriminacionom zakonodavstvu i zaštiti od diskriminacije djece i mladih sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Mojkovcu. 10 predstavnika institucija, nevladinih organizacija i medija u Mojkovcu je povećalo svoja znanja o antidiskriminacionom zakonodavstvu i zaštiti od diskriminacije djece i mladih sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom.

U okviru projekta "Recimo ne diskriminaciji djece i mladih sa smetnjama u razvoju"⁵⁵ realizovana je Inkluzivna psihološka dječija radionica u Budvi. Smanjenje posledica pandemije COVID-19 na mentalno zdravlje djece sa smetnjama u razvoju, mladih sa invaliditetom i članova njihovih porodica.

Link: [U Budvi održana dječija inkluzivna psihološka radionica: Učili kako da se nose sa svojim osjećanjima - Krug mladih](#) .

U okviru projekta "Vrijeme je da kažemo NE diskriminaciji osoba oštećenog vida"⁵⁶ realizovani su treninzi o pojmu, oblicima i mehanizmima zaštite od diskriminacije za osobe oštećenog vida. Održano je pet treninga za 69 osoba oštećenog vida i to u: Baru 8, Beranama 9, Bijelom Polju 27, Nikšiću 9, Podgorici 16. Predate su dvije

⁵⁵ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje roditelja djece i mladih sa smetnjama u razvoju „Puževa kućica“

⁵⁶ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Savez slijepih Crne Gore

		<p>pritužbe Ombudsmanu. -Podignut nivo znanja osoba oštećenog vida o pojmu i oblicima diskriminacije I -Jačanje zaštite od diskriminacije kod osoba oštećenog vida. Ohrabrene osobe oštećenog vida da pokrenu postupke protiv diskriminacije.</p> <p>-Pruženi primjeri dobre prakse iz oblasti antidiskriminacije. (Linkovi: -Bar, hotel Princess, 18-20.5.2021, https://ss-cq.org/?p=2535</p> <p>-Berane, hotel Berane, 22-24.9.2021, https://ss-cq.org/?p=2742</p> <p>-Bijelo Polje, hotel Franca, 23-25.6.2021, https://ss-cq.org/?p=2631</p> <p>-Nikšić, IPC Tehnopolis, 14-16.2.2021, https://ss-cq.org/?p=2829</p> <p>-Podgorica, hotel Hilton, 30.6- 2.7.2021, https://ss-cq.org/?p=2655</p> <p>U okviru projekta “Za život u zajednici bez diskriminacije”⁵⁷ održan je okrugli sto „Zaštita lica sa invaliditetom: djece i mladih sa smetnjama u razvoju”.</p> <p>Razmjena iskustava o unaprjeđenju položaja lica sa invaliditetom. Zbog ograničenja usljed epidemiološke situacije je broj učesnica i učesnika okruglog stola ograničen na 10 lica.</p> <p>https://gradjanskiaktivizam.me/okrugli-sto/</p>					
--	--	--	--	--	--	--	--

⁵⁷ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Građanski aktivizam

		<p>U okviru projekta “Za život u zajednici bez diskriminacije”⁵⁸ realizovana je edukacija Individualno pravno savjetovanje ciljne grupe. Podizanje znanja iz oblasti: Ustavno zagarantovanih prava, Međunarodnih povelja i konvencija, Zakonu o zaštite diskriminacije, Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom - Vođenje pravnog postupka i besplatna pravna pomoć. Uspješno sprovedena individualna edukacija za 30 lica kroz individualan pristup. U periodu od decembra do juna sprovedeno ukupno 50 termina.</p> <p>U okviru projekta “OSI učestvuju i odlučuju”⁵⁹ realizovane su tri obuke za OSI na temu Učešće u političkom i javnom životu bez diskriminacije. Cilj obuke je da se osobama sa invaliditetom poveća stepen informisanosti o mehanizmima učešća u procesu donošenja odluka (kroz učešće na javnim raspravama, konsultacije, inicijative, i sl.) Ova obuke su povećale stepen znanja OSI za učešće u izradi javnih politika, a organizovane su tri obuke (u Podgorici, Kolašinu i Baru) na kojima je prisustvovalo ukupno 26 učesnika/ca.⁶⁰</p>					
--	--	---	--	--	--	--	--

⁵⁸ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao NVO Građanski aktivizam

⁵⁹ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO)

⁶⁰ <https://www.facebook.com/crnvo/photos/a.172188006285698/1883737455130736> ; <https://www.facebook.com/crnvo/photos/pcb.1895138450657303/1895136537324161>

		<p>U okviru projekta „Zajedno za inkluziju lica sa invaliditetom”⁶¹ realizovana je trodnevne pravna akademija o Evropskoj Konvenciji o ljudskim pravima i slobodama “Zaštita od diskriminacije lica sa invaliditetom u praksi crnogorskog pravosuđa i Evropskog suda za ljudska prava” za 25 savjetnika/ce u pravosuđu i instituciji Ombudsmana; 18 učesnika iz pravosuđa pohađalo pravnu akademiju o Evropskoj Konvenciji o ljudskim pravima i slobodama “Zaštita od diskriminacije lica sa invaliditetom u praksi crnogorskog pravosuđa i Evropskog suda za ljudska prava”.⁶²</p> <p>U okviru projekta „Zajedno za inkluziju lica sa invaliditetom”⁶³ održan je trodnevni seminar “Svi za zabranu diskriminacije LSI” za predstavnike medija, NVO, Uprave za inspeksijske poslove, ministarstava i Centara za socijalni rada; 17 učesnika iz medija, NVO, Uprave za inspeksijske poslove, ministarstava i Centara za socijalni rada učestvovalo na trodnevnom seminaru “Svi za zabranu diskriminacije LSI”.⁶⁴</p> <p>U okviru projekta “Ravnopravnost za sve – diskriminacija NE!”⁶⁵ realizovan je trening o</p>					
--	--	--	--	--	--	--	--

⁶¹ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM

⁶² <https://www.cedem.me/aktivnosti/1263-nista-o-nama-bez-nas-neophodno-efikasnije-ukljucivanje-lica-sa-invaliditetom-u-process-donosenja-odluka>

⁶³ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM

⁶⁴ <https://www.cedem.me/aktivnosti/1264-odrzan-trodnevni-seminar-svi-za-zabranu-diskriminacije-lsi>

⁶⁵ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao *Centar za građansko obrazovanje (CGO)*

promociji inkluzije i prevenciji diskriminacije prema OSI za predstavnike političkih partija. *Cilj treninga je bio jačanje svijesti OSI, predstavnika političkih partija, medija i opšte javnosti o štetnosti predrasuda, stereotipa, diskriminacije i isključivanja OSI. Cilj treninga je bio i promocija političkog učešća i zastupljenosti OSI. Trening pohađalo 15 predstavnika/ca političkih partija.*⁶⁶

U okviru projekta **“Osnaživanjem djece sa smetnjama u razvoju i lica sa intelektualnim invaliditetom do smanjenja diskriminacije i jačanja inkluzivnog društva”**⁶⁷ realizovana je **Jednodnevna obuka o procesu prijave diskriminacije OSI za osobe sa invaliditetom roditelje i članove porodice osoba sa invaliditetom.** 30 osoba sa invaliditetom i roditelja i članova porodica osoba sa invaliditetom obučeno za prepoznavanje i prijavu diskriminacije.⁶⁸

*U okviru projekta “Osnaživanjem djece sa smetnjama u razvoju i lica sa intelektualnim invaliditetom do smanjenja diskriminacije i jačanja inkluzivnog društva”*⁶⁹ realizovana je obuka za osnaživanje mladih i odraslih lica sa

⁶⁶ http://cgo-cce.org/2021/07/28/zamijeniti-politicku-nevidljivost-osi-zajednickim-poduhvatima-za-unaprijedenje-polozaja-osi/#.YSNcs_IR1nI

⁶⁷ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje roditelja djece sa teškoćama u razvoju "Zračak Nade"

⁶⁸ <https://www.facebook.com/zracak.nade/posts/6326483047422688>

⁶⁹ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje roditelja djece sa teškoćama u razvoju "Zračak Nade"

		invaliditetom za učešće u javnom i političkom životu bez diskriminacije. 15 mladih i odraslih lica sa invaliditetom informisano i osnaženo za učešće u javnom i političkom životu bez diskriminacije. ⁷⁰				
Pokrenuti i sprovesti kampanju za podizanje nivoa svijesti javnosti o licima sa invaliditetom i njihovim pravima, uključujući rad sa djecom od najranijeg uzrasta i kroz sve nivoe obrazovnog sistema	Posjeta dnevnim centrima i saradnja sa udruženjima roditelja na kreiranju aktivnosti radi veće uključenosti i vidljivosti djece sa invaliditetom	U okviru projekta “Osnaživanjem djece sa smetnjama u razvoju i lica sa intelektualnim invaliditetom do smanjenja diskriminacije i jačanja inkluzivnog društva” ⁷¹ realizovan je javni čas u osnovnim i srednjim školama na temu prepoznavanje diskriminacije djece sa smetnjama u razvoju i OSI, reagovanje i prijavljivanje diskriminacije. Održana 2 javna časa u Pljevlja za učenike iz 3 osnovne i 2 srednje škole. Učenici stekli znanja na temu prepoznavanja diskriminacije djece sa smetnjama u razvoju i OSI. Informisani o mogućnostima reagovanja i načinu prijavljivanja diskriminacije. ⁷²	MPA, OSI Međunarodni donatori	DJELIMIČNO REALIZOVANO	II kvartal 2021- IV kvartal 2021	
Uvesti i izraditi program o konceptu ljudskih prava lica sa invaliditetom i	Pripremanje materiala o ljudskim pravima OSI i principu razumnih adaptacija	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava organizovao prvi sastanak radne grupe za izradu Nove Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti. Pored predstavljanja metodološkog pristupa u pripremi nove Strategije, posebna pažnja je posvećena	MPA OSI	DJELIMIČNO REALIZOVANO	II kvartal 2021- IV kvartal 2021	

⁷⁰ <https://www.facebook.com/zracak.nade/posts/6364662963604696>

⁷¹ Projekat uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Udruženje roditelja djece sa teškoćama u razvoju "Zračak Nade"

⁷² <https://www.facebook.com/SalkoAljkovicPljevlja/posts/262166669247142>

<p>principu razumnih adaptacija u materijalima za polaganje stručnog ispita za rad u državnim organima</p>	<p>Organizovanje događaja na kojem će se promovisati pristup razumnog prilagođavanja</p>	<p>primjeni modela “razumnog prilagodjavanja” i “univerzalnog dizajna” kroz pojašnjenja i primjere iz prakse o kojima je govorio gđin Damjan Tatić. Član Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom u predhodna dva saziva.</p> <p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava –Direktorat za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom je dana 17.12.2021 godine realizovalo Regionalnu konferenciju na temu “Sprečavanje višestruke diskriminacije lica sa invaliditetom”.</p> <p>Cilj konferenciji je bio razmjena znanja i iskustva u sprečavanju višestruke i višesekcijske diskriminacije lica sa invaliditetom. Na konferenciji je učestvovalo cca 30 učesnika predstavnika institucija i organizacija lica sa invaliditetom, a organizovana je u hibridnom modelu. Konferenciju je otvorila potpredsjednica Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom MYION KIM ⁷³ Na konferencije je bilo riječi i o razumnom prilagodjavanju.</p>					
---	--	--	--	--	--	--	--

⁷³ <https://www.gov.me/clanak/odrzana-regionalna-konferencija-sprjecavanje-visestruke-diskriminacije-lica-sa-invaliditetom>

OBLAST 2: DISKRIMINACIJA U OBLASTI PRISTUPAČNOSTI

OPERATIVNI CILJ 2: Ravnopravan pristup licima sa invaliditetom u oblasti: pristupa objektima u javnoj upotrebi i javnim površinama, pristupa informacijama i komunikacijama, javnom prevozu, kao i pružanju javnih i privatnih dobara i usluga, sa fokusom na harmonizaciju propisa u skladu sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN

INDIKATOR UČINKA

- Harmonizovati 80% Zakona koji su dobili preporuku za usklađivanje iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.
- Smanjiti procenat ispitanika za 2 % koji smatraju da pristup informacijama i komunikacijama nije omogućena

POLAZNA VRIJEDNOST

Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom od 2016. godine pokazuje da Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju, Zakon o bezbjednosti i interoperabilnosti željeznice, Zakon o zaštiti potrošača i Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o porezu na dodatu vrijednost su djelimično usklađeni sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

2016. prema rezultatima istraživanjima javnosti 60% lica sa invaliditetom nasuprot 50% opšte javnosti smatra da objekti nijesu ili su nedovoljno prilagođeni za lica sa invaliditetom.

2016. godine – prema istraživanju UNDP najveći procenat ispitanika (lica sa invaliditetom) ocjenjuje da je ostvarivanje prava na informisanje i komunikaciju djelimično omogućen, dok 18% ispitanika koji su lica sa invaliditetom smatra da pristup informacijama i komunikacijama nije omogućen.

CILJANA VRIJEDNOST

Do kraja 2021. godine izvršiti potpuno usklađivanje Zakona o prevozu u drumskom saobraćaju, Zakon o bezbjednosti i interoperabilnosti željeznice, Zakon o zaštiti potrošača i Zakon o unutrašnjoj trgovini, Zakon o porezu na dodatu vrijednost, Zakon o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovni objekata, vazduhoplova i letilica sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

Do 2021. godine smanjiti procenat jaza između građana i lica sa invaliditetom koji smatraju da objekti nijesu ili su nedovoljno prilagođeni za lica sa invaliditetom do 10%.

Do 2021. smanjiti broj ispitanika (lica sa invaliditetom) koji smatraju da pristup informacijama i komunikacijama nije moguća za najmanje 3%.

KLJUČNE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNE INSTITUCIJE	STATUS REALIZACIJE	DATUM POČETKA-DATUM ZAVRŠETKA	UTROŠENA SREDSTVA I	PREPORUKE
---------	-----------	---------------------	----------------------	--------------------	-------------------------------	---------------------	-----------

MJE RE						IZVOR FINANSIRANJA	
Obezbijediti implementaciju propisa u izgradnji pristupačnog okruženja	Praćenje postupaka za zaštitu od diskriminacije u oblasti pristupačnosti	<p>U 2021. godini pred nadležnim inspeksijskim organima je pokrenut jedan postupak koji se odnosio na slučaj diskriminacije lica s invaliditetom. Navedeni postupak nije dovršen i nije utvrđen razlog diskriminacije.</p> <p>U pogledu slučajeva diskriminacije u kojima su postupali nadležni tužilački organi, u 2021. godini, evidentirana su četiri slučaja pred tužilačkim organima, gdje je jedan predmet rezultirao podnišenjem tužilačkog predloga, dva slučaja su u fazi izviđaja, dok jedan slučaj rezultirao djelimičnim odbacivanjem slučaja, odnosno ustupanjem dijela slučaja Višem tužilaštvu.</p>	Inspekcija, građanski sudovi, sudovi za prekršaje, Institucija Zaštitnika /Ljudskih prava i sloboda -Lokalna samouprava	REALIZOVANO	Januar 2021- Decembar 2021	Redovna budžetska sredstva	

	Realizacija Akcionog plana prilagođavanja objekata u javnoj upotrebi za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom	Prilagođeni objekti: -Administrativna zgrada državnih organa -Zgrada Vektre -Ministarstvo prosvjete i -Ministarstvo održivog razvoja I turizma	Ministarstvo ekologije prostornog planiranja i urbanizma Uprava za imovinu Uprava javnih radova	REALIZOVANO	I kvartal 2021-IV kvartal 2021	Budžet Uprave za imovinu Vrijednost radova iznosi 27.093,71 € ,	
	Raspisivanje konkursa za finansiranje projekata/programa iz oblasti zaštite lica sa invaliditetom	Javni Konkurs za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa koji doprinose zaštiti lica sa invaliditetom pod nazivom: "Pristupačnost objekata licima sa invaliditetom-kao načelo pri planiranju i izgradnji objekata "	Ministarstvo ekologije , prostornog planiranja i urbanizma	REALIZOVANO	I kvartal 2021-IV kvartal 2021	80.000,00€ Redovna budžetska sredstva	
Edu kova ti drža vne i lokal ne služ benike i nam ješt enik	Organizovanje okruglih stolova sa lokalnim samoupravama uz učešće predstavnika NVO na temu pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi na lokalnom i državnom nivou	Održana dva okrugla stola sa lokalnom upravom pod nazivom „Univerzalni dizajn-OSI“. U Kolašinu 22. decembar 2021. U Budvi 24. Decembar 2021. godine	Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma	REALIZOVANO	I kvartal 2021-IV kvartal 2021	Redovna budžetska sredstva	

e i vrši oce javni h funk cija o konc eptu prist upač nost i post ojeći h obje kata							
Usta novi ti gen eral ni zaht jev za prist upač nost svih izvo ra	Organizovanje edukativnih radionica o standardima e – pristupačnosti i kreiranje elektronski čitljivih dokumenata za predstavnike organa državne uprave	Radionice nisu održane, zbog organizacionih i kadrovskih promjena u Vladi i ministarstvima, kao i organima državne uprave (promjene administratora i odgovornih lica). Iako radionice nisu realizovane, u predviđenom obliku, koncept je prezentovan u okviru obuka novih administratora za rad na novom Portalu Vlade GOV.ME;	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	DJELIMIČNO REALIZOVANO	III kvartal 2021-IV kvartal 2021	Nisu planirana sredstva	U okviru AP 2022-2024 Strategije reforme javne uprave u okviru cilja 3.2.23 (Unapređenje kapaciteta o konceptu e-pristupačnosti) predviđeno je da bude Obučeno 200 zaposlenih u javnoj upravi o konceptu e-pristupačnosti

informacija i sredstva komunikacije koji se objavljuju na portalima organa državne uprave							(izrada dokumenata), da bude obučeno 50 urednika sajtova javne uprave i 50 administratora sajtova javne uprave o primjeni standarda e-pristupačnosti prilikom planiranja i izrade sajtova organa javne uprave – sve u period do kraja 2023. godine
	Prezentacija koncepta e-pristupačnosti i kreiranje elektronski čitljivih dokumenata u skladu sa standardima e – pristupačnosti za službenike lokalnih samouprava	Radionice nisu održane, zbog organizacionih i kadrovskih promjena u Vladi i ministarstvima, kao i organima državne i lokalne samouprave (promjene administratora i odgovornih lica).	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	DJELIMIČNO REALIZOVANO	III kvartal 2021 -IV kvartal 2021	Nisu planirana sredstva	Važi isto što je navedeno za prethodnu aktivnost
	Usaglašavanje portala i podportala Vlade sa Pravilnikom o	Što se tiče Usaglašavanje portala i podportala Vlade sa Pravilnikom o pristupačnosti - svi sajtovi koji su prebačeni na novu platform	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	REALIZOVANO	I kvartal 2021-II kvartal 2021	Nisu planirana sredstva	Ostali sajtovi organa državne uprave koji su još uvijek na starom portalu Vlade biće

	standardima pristupačnosti	GOV.ME su usaglašeni – sajt Vlade, predsjednika Vlade, potpredsjednika Vlade, ministarstava, Uprave za mlade I Kanc za evropske integracije.					2022. godine prebačeni na novu platform pa samom tim usklađeni s Pravilnikom Radi se o 36 sajtova organa državne uprave, odnosno sajtova posvećenih projektima.
Obezbijediti implementaciju preporuka utvrđenih Analizom usklađenosti	Usvojiti Zakon o bezbjednosti i interoperabilnosti željeznice	U toku je izrada nacrtu zakona, priprema za javnu raspravu do kraja I kvartala 2022.	Ministarstvo kapitalnih investicija	DJELIMIČNO REALIZOVANO	2018-IV kvartal 2021	Nisu planirana sredstva tekućim budžetom. Iz IPA projekta za jačanje administrativnih kapaciteta angažovana 2 konsultanta na pružanju pomoći u izradi nacrtu zakona	Uzete su u obzir primjedbe sa javne rasprave Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore
	Usvojiti Zakon o željeznici	Predlog Zakona se nalazi u SZZ, javna rasprava bila u IV/2021, završene tablice usklađenosti	Ministarstvo kapitalnih investicija	DJELIMIČNO REALIZOVANO	I kvarta 2021-IV kvartal 2021	Nisu planirana sredstva tekućim budžetom. Iz IPA projekta za jačanje administrativnih kapaciteta	

zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa u oblasti javnog prevoza.						angažovana 2 konsultanta na pružanju pomoći u izradi nacrtu zakona	
Obezbjeđiti implementaciju	Izmijeniti Zakon o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovni objekata, vazduhoplova i letilica	Skupština Crne Gore, dana 29. decembra 2021. godine, donijela Zakon o izmjeni Zakona o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovni objekata, vazduhoplova i letilica koji je	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja	REALIZOVANO	II kvartal 2021-IV kvartal 2021	Nijesu planirana sredstva Redovna budžetska sredstva	

preporuka utvrđenih Analizom usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom		takođe harmonizovan u skladu sa Konvencijom					
--	--	---	--	--	--	--	--

u obla sti prist upa javni m dobr ima i uslu gam a							
OBLAST 3: DISKRIMINACIJA U POSTUPCIMA PRED NADLEŽNIM ORGANIMA, PRIVATNOSTI I PORODIČNIM ODNOSIMA							
OPERATIVNI CILJ 3 : Ravnopravan pristup licima sa svim oblicima invaliditeta u svim postupcima pred nadležnim organima							
INDIKATOR UČINKA Usvojiti 80% preporuka iz ove oblasti a koje su definisane Analizom usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.							
POLAZNE VRIJEDNOSTI 2016.godine Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabranj diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN od 2016. godine pokazuju da je potrebno uskladiti Zakon o parničnom postupku, Zakon o vanparničnom postupku, Krivični zakonik CG				CILJANE VRIJEDNOSTI Harmonizacija navedenih zakona sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN			

OBLAST 4: DISKRIMINACIJA U OBLASTI SOCIJANE ZAŠTITE, ADEKVATNOG ŽIVOTNOG STANDARDA, SAMOSTALNOG ŽIVOTA I ŽIVOTA U ZAJEDNICI

OPERATIVNI CILJ 4: Ravnopravan život u zajednici svim licima sa invaliditetom, bez diskriminacije, kroz uspostavljanje i pružanje podrške za život u zajednici u skladu sa Zakonom

INDIKATOR UČINKA

Do kraja 2020 evidentirati 28 licenciranih pružaoaca usluga iz socijalne i dječije zaštite

POLAZNE VRIJEDNOSTI

2016 .godine ne postoje licencirani pružaoци usluga iz socijalne i dječije zaštite

CILJANE VRIJEDNOSTI

Do kraja 2021. godine evidentirano 40 licenciranih pružaoaca usluga iz socijalne i dječije zaštite

KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNE INSTITUCIJE	STATUS REALIZACIJE	DATUM POČETKA-DATUM ZAVRŠETKA	UTROŠENA SREDSTVA I IZVOR FINANSIRANJA	PREPORUKE
Uspostaviti, razviti i promovisati usluge iz sistema socijalne i dječije zaštite	Razvijanje, uspostavljanje i promovisanje usluga iz sistema socijalne i dječije zaštite	Do kraja četvrtog kvartala 2021. godine licencu za obavljanje djelatnosti socijalne i dječije zaštite posjeduje 78 pružalaca usluga.	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja Lokalna samouprava	REALIZOVANO	III kvartal 2021 -IV kvartal 2021	Budžetska sredstva i donatori	

zaštite							
Uspostaviti jedinstven sistem vještačenja za lica sa invaliditetom	Usvojiti Zakon o jedinstvenom vještačenju	Urađen je nacrt Zakona o jedinstvenom vještačenju. Zbog potrebe usaglašavanja članova radne grupe usvajanje navedenog Zakona je odloženo za II kvartal 2022. godine	MFSS	NIJE REALIZOVANO	II kvartal 2021-IV kvartal 2021	Budžetska sredstva i donatori Donacija EU 9 000 EURA	

OBLAST 5: DISKRIMINACIJA U OBLASTI VASPITANJA, OBRAZOVANJA I STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA

OPERATIVNI CILJ 5:Omogućiti inkluzivno obrazovanje na svim nivoima, za sve učenike i studente sa invaliditetom, uključujući i obrazovanje odraslih lica sa invaliditetom

INDIKATOR UČINKA

Smanjiti nivo diskriminacije u oblasti obrazovanja za 2 %.

Harmonizovati 100% Zakona iz oblasti obrazovanja, koji su Analizom usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN dobili preporuku za usklađivanje.

POLAZNE VRIJEDNOSTI

Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN od 2016. g. pokazuju da je potrebno uskladiti propise u oblasti obrazovanja sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

Prema rezultatima istraživanja CEDEM-a od 2015.g., diskriminacija u oblasti obrazovanja lica sa invaliditetom je evidentirana u procentu od 30,5°%.

CILJANE VRIJEDNOSTI

Harmonizovani propisi u oblasti obrazovanja sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

Do kraja 2021. godine smanjiti nivo diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti obrazovanja do 5 %.

KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNE INSTITUCIJE	STATUS REALIZACIJE	DATUM POČETKA-DATUM ZAVRŠETKA	UTROŠENA SREDSTVA I IZVOR FINANSIRANJA	PREPORUKE
Kontinuirano sprovođenje inkluzivne	Evaluacija rada komisija za usmjeravanje	Projekat Reforma sistema procjene invaliditeta, koji se trenutno sporovodi, će rezultirati izradom nove metodologije za procjenu invaliditeta za sve resore uključujući obrazovanje kao i uspostavljanje jedinstvenog tijela vještačenja.	MPNKS, MFSS, lokalna zajednica, UNDP	DJELIMIČNO REALIZOVANO	I kvartal 2021- IV kvartal 2021	Donatori	Voditi računa o značaju da obrazovno-vaspitne ustanove imaju jasne preporuek za uključivanje dece sa smetnjama i

aktivnosti koje promovišu jednakost, različitost, nediskriminaciju (radionice, vršnjačko iskustvo i podrška i sl.)							teškoćama u razvoju
	Širenje i monitoring asistivnih i usluga podrške	Obuka 40 škola i s učesnicima: direktor, stručna služba, ICT koordinator, predstavnik/ica aktiva nastavnika likovnog vaspitanja, tehnike, informatike na temu karakteristike dece sa smetnjama u razvoju, prilagođavanje, izrada didaktičkih i nastavnih sredstava – predstavnici sva tri resursna centra: RC „1. jun“, RC „Podgorica), RC „dr Peruta Ivanović“, Kotor. Organizovan coaching. Urađen promotivni material. Realizovana radionica: Integrisanje At i AAC u okviru rada mobilnih timova Program: Cboardom za svako dijete –adaptiran i digitalizovan program obuke u smjeru korišćenja u nastavi. Analiza potreba prema smetnjama dece i selekcija dece, vrtića i škola. Obuka na temu Rana intervencija- Podsticanje razvoja dece sa smetnjama i razvojnim rizikom održana je 7. jula 2021. Obukom je obuhvaćeno 50 stručnjaka iz	MPNKS, ZzŠ, CSO, resursni centri, donatori	REALIZOVANO	I kvartal 2021-IV kvartal 2021	UNICEF donacija 2500 € 5000 eura	Nastaviti sa promovisanjem, primjenom i daljim podsticanjem upotrebe pristupačnih formata.

		predviđenih ustanova predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja (JPU Podgorica, Bar, Nikšić i škole iz Podgorice). Uslijedile su dvije direktne obuke s nastavnim osobljem 8. i 9. jula 2021. Tokom septembra 3 obuke (PG, BR, NK) za roditelje i podijeljeno 55 tableta					
Sprovođenje inkluzivnih, demokratskih i aktivnosti u oblasti nediskriminacije	U 40 škola realizuje se projekat „Kvalitetno obrazovanje za sve“ sa SE orijentisan na inkluzivnost, nediskriminaciju, demokratičnost. Nakon javnog poziva, odabrano 4 NVO da sprovedu školske aktivnosti regionalno u ovim školama. Forum MNE - odabrani mladi lideri u školama. CEDEM – obuka izgradnja demokratskih kapaciteta kadra u školama– inicijalni, potom trening za trenere, širenje znanja za učenike u matičnim školama. PCCG – obuka za 45 nastavnika na temu demokratskih kompetencija i njihova integracija u školske programe rada. U svim školama realizovane aktivnosti i školske akcije i inicijative. Staze – urađeni intervjui i fokus grupe s decom sa smetnjama u razvoju, kadrom škola s ciljem definisanja potreba i koncipiranja daljih mjera i aktivnosti projekta. U školama, na	MPNKS, ZzŠ, CSO	REALIZOVANO	I kvartal 2021-IV kvartal 2021	40,000€ SE	Stalno raditi na snaženju pozitivnih stavova	

		osnovu nalaza istraživanja, sprovedene radionice s učenicima na Temu: Inkluzivni principi i stavovi, vrijednosti, Vrste smetnji u razvoju, realizovane školske akcije - demokratsko-inkluzivna misija, vizija, pozitivni primjeri nastavničke inkluzivne prakse.					
Izrada modela saradnje dnevnih boravaka sa školama, resursnim centrima i drugim uslugama u zajednici	Kroz Program: Ka praktičnim učeničkim i nastavničkim inkluzivnim kompetencijama – Pilotiran model dodatne stručne podrške koju za vrtiće I osnovne škole pružaju centri za dnevni boravak - Izabrani dnevni boravci iz opština Pljevlja, Kotor, gradska opština Golubovci – urađen i pilotiran koncept za model dodatne stručne podrška za đecu s posebnim obrazovnim potrebama i saradnja vrtić/osnovna škola i centar za dnevni boravak. Model u funkciji, predstavljen ostalim CDB. Promocija funkcionalne procjene – obuka patronažnih sestara u 3 regiona i pedijatara u Glavnom gradu Podgorica	MPNKS, MFSS, lokalna zajednica, donatori	REALIZOVANO	I kvartal 2021-IV kvartal 2021	1,200 € Donatori	Nastaviti sa modelom u svim CDB i lokalnim zajednicama	
Snaženje nastavnčkih i učeničkih kompetencija	Iz 40 škola obučeni na temu karakteristike dece sa smetnjama u razvoju, prilagođavanje, izrada didaktičkih i nastavnih sredstava, prepoznavanje nasilja, izrada IROP, ITP, rad sa decom sa	MPNKS, ZzŠ, CSO	REALIZOVANO	I kvarta 2021-IV kvartal 2022	1500 eura UNICEF 1,000€ ZZŠ, projektno	Nastaviti sa inkluzivnim obrazovanjem kao jednom od prioriternih oblasti	

		smetnjama iz spektra autizma, s intelektualnim smetnjama					profesionalnog razvoja
--	--	--	--	--	--	--	------------------------

OBLAST 6: DISKRIMINACIJA U OBLASTI PROFESIONALNE REHABILITACIJE, RADA I ZAPOSŁJAVANJA

OPERATIVNI CILJ 6: Ravnopravan pristup za lica sa invaliditetom profesionalnoj rehabilitaciji, rada i zapošljavanju

INDIKATOR UČINKA

Smanjiti nivo diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti zapošljavanja za 2%.

Harmonizovati propise iz oblasti rada sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

POLAZNE VRIJEDNOSTI:

60% građana Crne Gore smatra da lica sa invaliditetom najteže ostvaruju svoja prava u oblasti zapošljavanja ⁷⁴

2016.godine Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva pokazuje da je potrebno uskladiti Zakon o radu sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN .

CILJANE VRIJEDNOSTI:

Do kraja 2021. godine smanjiti nivo diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti zapošljavanja za 3 % u odnosu na polazne vrijednosti.

Do kraja 2020. godine harmonizovati Zakona o radu sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

⁷⁴ Istraživanje o obimu i tipovima diskriminacije u Crnoj Gori iz oktobra 2016. godine

KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNE INSTITUCIJE	STATUS REALIZACIJE	DATUM POČETKA-DATUM ZAVRŠETKA	UTROŠENA SREDSTVA I IZVOR FINANSIRANJA	PREPORUKE
Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom	Utvrđen Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom	Radna grupa za izradu Predloga zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom se u 2021 godini sastala više puta. Predložena su nova rješenja te kao jedna od najznačajnijih je izdvajanje Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom iz ZZZCG te njegova integracija sa Centrom za profesionalnu rehabilitaciju. Zajedno će činiti Zavod za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, čija će uloga biti razvoj oblasti profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom.	Ministarstvo ekonomskog razvoja	NIJE REALIZOVANO	2016 god. - III kvartal 2022	Redovna budžetska sredstva	.
Smanjenje barijera i stereotipa poslodavaca prema licima sa invaliditetom i povećanje	Realizovanje projekata po osnovu Javnog poziva za finansiranje projekata za zapošljavanje lica	Zavod za zapošljavanje Crne Gore 24. novembra 2021. godine, objavio je Javni poziv za dodjelu sredstava Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, sa evidencije nezaposlenih.	Ministarstvo ekonomskog razvoja/Zavod za zapošljavanje CG	NIJE REALIZOVANO	Datum početka: IV kvartal 2021 Datum završetka: I kvartal 2022	Planirana sredstava: 1.000.000,00 eura Utrošena sredstva: -	

stepena njihove informisanosti o prednostima politike zapošljavanja	sa invaliditetom – grant šema	Ovom Grant šemom, vrijednom 1.000.000.00 eura, pravnim i fizičkim licima dodijeliće se sredstva Fonda za finansiranje projekata koji doprinose unapredjenju profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI					
--	-------------------------------	--	--	--	--	--	--

OBLAST 7: DISKRIMINACIJA U OBLASTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I PRISTUPA ADEKVATNIM POMAGALIMA

OPERATIVNI CILJ 7: Ravnopravan pristup zdravstvenoj zaštiti licima sa invaliditetom

INDIKATOR UČINKA

Smanjen nivo diskriminacije lica sa invaliditetom za 2%.

Harmonizovati 80% propisa iz oblasti zdravstvene zaštite sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

POLAZNE VRIJEDNOSTI:

2016.godine Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN od 2016. godine pokazala je da je potrebno uskladiti propise u oblasti zdravstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

Prema rezultatima istraživanja CEDEM-a iz 2015. godine lica sa invaliditetom su diskriminisana u oblasti zdravstvene zaštite u procentu od 20%

CILJANE VRIJEDNOSTI:

Harmonizovani propisi u oblasti zdravstvene zaštite sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

Do kraja 2021 smanjiti nivo diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti zdravstvene zaštite za 2%

KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNE INSTITUCIJE	STATUS REALIZACIJE	DATUM POČETKA-DATUM ZAVRŠETKA	UTROŠENA SREDSTVA I IZVOR FINANSIRANJA	PREPORUKE
Omogućiti ravnopravan pristup licima sa	Preventivni pregledi se obavljaju u kontinuitetu na svim nivoima ali se podaci u informacionom sistemu ne	Preventivni pregledi su obavljani u kontinuitetu. Budući da sistem MG Soft koji podržava primarni nivo zdravstvene zaštite u ZU ne prepoznaje pomenutu kategoriju lica, već objedinjuje	MZ i Javne zdravstvene ustanove	DJELIMIČNO REALIZOVANO	I-IV kvartal 2021. Sredstva koja su opredijeljena redovnim budžetom ZU.	Redovna Budžetska sredstva	Za realizaciju ove mjere, potrebno je aktivnost definisati na način da bude usklađena sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti koji ne

invaliditetom informacija o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i kotrac epiji	<p>integrisu odvojeno za OSI</p> <p>Preventivni pregledi na svim nivoima zdravstvene zaštite</p>	<p>preventivne preglede za sve korisnike zdravstvenih usluga.</p> <p>Kada su u pitanju edukativne radionice, zbog kompleksne epidemioške situacije izazvane COVID19 infekcijom, zauzetosti medicinskog kadra, kao i epidemioškog rizika nije bilo oove vrste edukacija.</p>					<p>dozvoljava bilo koju vrstu diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja ili ličnog svojstva</p>
	<p>Pristup edukativnim radionicama u organizaciji Instituta za javno zdravlje i centrima za podršku, odnosno savjetovaništima na primarnom nivou zdravstvene zaštite uz obavezu, a po potrebi, prisustvo tumača, i usluge medijatora</p>	<p>U savjetovaništima, u okviru Centara za podršku Domova zdravlja omogućen je pristup osobama sa invaliditetom, ne samo u smislu pristupa ustanovi – postojanja pristupne rampe i prilagođenih toaleta, već i u smislu savjetovanja u savjetovaništima za mlade, savjetovaništima za trudnice, za dijabetes i savjetovaništu za mentalno zdravlje.</p> <p>Ove aktivnosti se sprovode kontinuirano.</p> <p>U pojedinim zdravstvenim ustanovama ugrađena je podizna platforma, podovi sa taktilnim trakama, u nekima se planira ugradnja lifta.</p>	<p>MZ i Javne zdravstvene ustanove</p>	<p>REALIZOVANO</p>	<p>I-kvartal 2021.-IV kvartal 2021.</p>	<p>Redovna Budžetska sredstva</p> <p>Sredstva koja su opredijeljena redovnim budžetom ZU</p>	

	<p>Obezbjedjivanje i pristup informacija za lica sa oštećenjem vida i sluha uz podršku gestovnog prevodioca i u formatu pristupačnom za lica sa oštećenjem vida</p>	<p>Na oglasnim tablama na ulazima u ZU, ambulantama i ordinacijama se nalaze tabele na brajevom pismu za slabovide i slijepe osobe. Skoro sve ZU takođe imaju gestovne prevodioce.</p>	<p>MZ i Javne zdravstvene ustanove i CALIMS</p>	<p>REALIZOVANO</p>	<p>I-kvartal 2021-I-IV kvartal 2021.</p>	<p>Sredstva koja su opredijeljena redovnim budžetom ZU</p> <p>3 000€ Redovna Budžetska sredstva</p>	<p>Da se do kraja 2022. godine gestovni prevodioci angažuju u svim ZU (100%).</p>
--	---	--	---	---------------------------	--	---	---

OBLAST 8: DISKRIMINACIJA U OBLASTI POLITIČKOG I JAVNOG ŽIVOTA

OPERATIVNI CILJ 8: Ravnopravan pristup političkom i javnom životu za sva lica sa invaliditetom, bez diskriminacije

INDIKATOR UČINKA

Povećati nivo učešća lica sa invaliditetom u političkom i javnom životu za 4 %

POLAZNE VRIJEDNOSTI Prema rezultatima istraživanjima UNDP-a iz 2016. godine, lica sa invaliditetom nijesu uključena u politički život.				CILJANE VRIJEDNOSTI Do kraja 2021. godine povećati nivo učešća lica sa invaliditetom u političkom i javnom životu za 5 %			
KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNE INSTITUCIJE	STATUS REALIZACIJE	DATUM POČETKA-DATUM ZAVRŠETKA	UTROŠENA SREDSTVA I IZVOR FINANSIRANJA	PREPORUKE
Obezbijediti implementaciju preporuka utvrđenih Analizom usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije	Izmijenti Zakon o izboru odbornika i poslanika	Zakon o izboru odbornika i poslanika nije izmijenjen u predviđenom vremenskom periodu trajanja akcionog plana, čime se konstatuje da nisu aktivnost nije realizovana.	Skupština Crne Gore	NIJE REALIZOVANO	I kvartal 2020-IV kvartal 2021	Budžet Skupštine Crne Gore	U narednom periodu će primarni kriterij biti na podnizju inicijative od

lica sa invaliditetom						strane relevant ih skupštinskih odbora u cilju pristupanja procesu izmjena i dopuna Zakona, sve u cilju poboljšanja položaja lica s invaliditetom.
	Izmijeniti Zakon o političkim partijama	Zakon političkim partijama nije izmijenjen u predviđenom vremenskom periodu trajanja akcionog plana, u dijelu koji se odnosi na unapređenje nivoa političkog učešća i poštovanja prava lica s invaliditetom.	Skupština Crne Gore	NIJE REALIZOVANO	I kvartal 2020-IV kvartal 2021	Budžet Skupštine Crne Gore Kao i u slučaju Zakona o izboru odbornika i poslanika, nadležni skupštinski odbori

							će razmatrati inicijativu za izmjene i dopune Zakona o političkim partijama, u cilju garantovanja boljeg položaja lica s invaliditetom u političkom životu Crne Gore.
--	--	--	--	--	--	--	---

OBLAST 9: DISKRIMINACIJA U OBLASTI KULTURE, SPORTA I REKREACIJE

OPERATIVNI CILJ 9: Ravnopravno učešće lica sa svim oblicima invaliditeta u kulturnom životu Crne Gore

INDIKATOR USPJEHA

Harmonizovati 80% propisa iz oblasti kulture sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

POLAZNE VRIJEDNOST:

2016.godine Analiza usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN od 2016. godine pokazuje da je potrebno uskladiti propise u oblasti kulture sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

CILJANE VRIJEDNOSTI:

Harmonizovani propisi u oblasti kulture sa preporukama iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.

KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNE INSTITUCIJE	STATUS REALIZACIJE	DATUM POČETKA-DATUM ZAVRŠETKA	UTROŠENA SREDSTVA I IZVOR FINANSIRANJA	PREPORUKE
Promovisati dobre prakse u zaštiti od diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti sporta, kulture i	Kontinuirana podrška radu Paraolimpijskom komitetu, kao krovne asocijacije sportskih organizacija lica sa invaliditetom	Cijeneći značaj paraolimpijskog sporta, kao i ulogu Paraolimpijskog komiteta, Uprava za sport i mlade je u 2021. godini putem Javnog konkursa za sufinansiranje programa sportskih organizacija u 2021. godini, podržala program Paraolimpijskog komiteta Crne Gore u iznosu od 130.000,00 eura. Osim navedene podrške, zaključcima Vlada Crne Gore je tokom I i II kvartala Paraolimpijski komitet Crne Gore podržan u ukupnom iznosu od 65.000,00 eura.	Ministarstvo sporta i mladih	REALIZOVANO	I kvartal 2021-IV kvartal 2021	Redovna budžetska sredstva Budžet Uprave za sport i mlade, ukupno izdvojena sredstva 255.000,00 eura	Uprava za sport i mlade će i u 2022. godini, nastaviti da kroz osnovne modele finansiranja sportskih organizacija pruža podršku aktivnostima Paraolimpij

rekreacije		<p>Imajući u vidu prethodno navedeno ukupna podrška za rad Paraolimpijskog komiteta Crne Gore je u toku 2021. godine iznosila 195.000,00 eura.</p> <p>Dodatno, za dvoje paraolimpijaca Filipa Radovića i Maju Rajković za osvojene medalje na Paraolimpijskim igrama i Evropskom seniorskom prvenstvu u paratletici za osobe sa invaliditetom, kao i za njihove glavne trenere, Uprava je opredijelila premije u ukupnom iznosu od 60,000.00 EUR</p>					skog komiteta Crne Gore, koje imaju za cilj unapređenje uslova za bavljenje sportom lica sa invaliditetom
------------	--	--	--	--	--	--	---

OPERATIVNI CILJ 10: Postizanje ravnopravnosti u uživanju ljudskih prava lica sa invaliditetom i pristupu javnim uslugama na lokalnom nivou

INDIKATOR USPJEHA

Usvojiti lokalne akcijske planove u najmanje 20 % opština u Crnoj Gori.

POLAZNE VRIJEDNOSTI				CILJANE VRIJEDNOSTI			
Nijesu razvijeni niti usvojeni akcioni planovi za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti na nivou opština				Do kraja 2021. godine usvojiti Akcijske planove u najmanje 25% opština u Crnoj Gori.			
KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNE INSTITUCIJE	STATUS REALIZACIJE	DATUM POČETKA-DATUM ZAVRŠETKA	UTROŠENA SREDSTVA I IZVOR FINANSIRANJA	PREPORUKE
Donoš enje LAP-ova za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti	Usvojiti LAP za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti	Lokalni akcioni plan socijalne i dječje zaštite Prijestonice Cetinje za period 2022-2026 godina Prijedlog LAP-a dostavljen je Skupštini na usvajanje Formirana je radna grupa na nivou Prijestonice i angazovan stručni konsultant u cilju formiranja sto boljih aktivnosti LAP-a za sve oblasti. Opština Žabljak nije donijela LAP u	Opština Gusinje Opština Kotor Opština Žabljak Prijestonica Cetinje Opština Plav	DJELIMIČNO REALIZOVANO	I kvartal 2021-IV kvartal 2021	Redovna budžetska sredstva Budžet opštine Gusinje Budžet opštine Kotor Budžet opštine Žabljak Budžet Prijestonice Utrosena sredstva u iznosu od 1800 eura za	

		<p>predviđenom vremenskom periodu</p> <p>Opština Žabljak je u 2021.godini uradila projekat za "Izgradnja rampi i parkirališta za osobe smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom na javnim površinama".</p> <p>Sredstva su planirana i obezbijeđena Budžetom za 2022.godinu u iznosu od 25.000.00 eura.</p> <p>Opština Plav nije donijela LAP u 2021. godini</p> <p>Plan je da LAP bude definisan i donesen u 2022. godini</p>				<p>konsultantske usluge</p> <p>Budžet opštine Plav</p>	
<p>Organizovati kampanje za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije</p>	<p>Organizovati kampanju</p>	<p>Opština Pljevlja je organizovala:</p> <p>radionicu u saradnji sa Art of Living Montenegro sa predstavnicima lokalne samouprave zadužene za rad sa ranjivim grupama. Sa predstavnicima Saveza slijepih Crne Gore.</p>	<p>Opština Kotor</p> <p>Opština Gusinje</p> <p>Opština Tivat</p>	<p>REALIZOVANO</p>	<p>II kvartal 2021-IV kvartal 2021</p>	<p>Redovna budžetska sredstva</p> <p>Budžet Opštine Kotor</p> <p>Budžet opštine Gusinje</p>	

i promo ciju jednak osti na nivou lokalni h samou prava		okrugli sto za predstavnike lokalne samouprave na temu „Vrijeme je da kažemo NE diskriminaciji osoba oštećenog vida”. Opština Bijelo Polje organizovala je: radionicu na temu "Informisanje lica sa invaliditetom o njihovim pravima radi sprečavanja diskriminacije u oblasti socijalne zaštite", dana 08.11.2021. godine. Na radionici je učestvovalo 7 (sedam) lica sa invaliditetom				Budžet opštine Tivat	
Organizacija edukacije (seminar, radionice za predstavnike lokalnih	Organizovati edukacije	Opština Gusinje: Organizovana radionica za predstavnike lokalne samouprave i javnih preduzeca na temu zaštita lica sa invaliditetom od diskriminacije I promociju	Opština Gusinje Opština Pljevlja Opština Herceg Novi	DJELIMIČNO REALIZOVANO	I kvartal 2021-IV kvartal 2021	Redovna budžetska sredstva Opština Gusinje Opština Pljevlja Opština Herceg Novi	

samouprava							
<p>Podsticati organizovanje kulturnih događaja u kojima će biti uključena lica sa invaliditetom bez diskriminacije</p>	<p>Organizovati kulturne događaje</p>	<p>Na Lokalnom javnom emiteru Radio Tivat emitovano je deset emisija KOrak naprijed koje obrađuju teme vezane za lica s invaliditetom</p> <p>U okviru JU Muzej i galerija Tivat u 2021. godini angažovano je jedno lice sa invaliditetom (Ugovor o djelu) radi realizacije kulturnih događaja navedene ustanove.</p> <p>U okviru Turističke organizacije Tivat zaposleno je jedno lice sa invaliditetom koje učestvuje u organizaciji većine kulturnih događaja ove ustanove.</p>	<p>Opština Tivat</p>	<p>DJELIMIČNO REALIZOVANO</p>	<p>III kvartal 2021-IV kvartal 2021</p>	<p>Redovna budžetska sredstva</p> <p>Budžet Opštine Tivat</p> <p>Budžet JU Muzej i galerija Tivat</p> <p>Budžet Turističke organizacije Tivat</p>	

Organi zovati obuke za nezapo slena lica sa invalidi tetom o zapošlj avanju	Organizovati obuke	<p>U opštini Tivat u saradnji sa ZOPT d.o.o. organizovane su sledeće aktivnosti:</p> <p>Savjetovanje , podsticanje i motivisanje lica sa invaliditetom na aktivno traženje zaposlenja – 9 lica;</p> <p>Utvrdjivanje preostale radne sposobnosti – 9 lica;</p> <p>Pomoć u prihvatanju vlastite invalidnosti i upoznavanje sa mogućnostima uključivanja u osposobljavanje i rad – 2 lica;</p> <p>Pomoć prilikom izbora odgovarajućih profesionalnih ciljeva – 2 lica;</p> <p>Razvijanje socijalnih spretnosti i vještina – 2 lica;</p> <p>Pomoć prilikom traženja odgovarajućeg radnog mjesta – 18 lica.</p>	Opština Tivat ZOPT Zavod za zapošljavanje	REALIZOVANO	III kvartal 2021-IV kvartal 2021	Redovna budžetska sredstva Budžet Opštine Tivat Budžet ZOPT d.o.o. 2,976,00 eura	
--	--------------------	--	--	--------------------	----------------------------------	---	--

		<p>Izrađena je baza podataka zaposlenih lica s invaliditetom u Opštini Tivat i preduzećima i ustanovama čiji je osnivač opština.</p> <p>Izrađena je baza podataka o djeci sa posebnim obrazovnim potrebama.</p> <p>U saradnji sa Zavodom za zapošljavanje formiran je registar nezaposlenih lica s invaliditetom na teritoriji Opštine Tivat</p>					
--	--	--	--	--	--	--	--

IV GENERALNE PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA JAVNE POLITIKE

Zaštita od diskriminacije

- Generalna preporuka se odnosi na potrebu dalje identifikacije i uklanjanja svih faktora koji uzrokuju nejednake društvene uslove i položaj lica s invaliditetom, kao i osiguranju preduslova za aktivno učešće lica s invaliditetom prilikom razvoja javnih politika koje imaju za cilj zaštitu od diskriminacije i promociju jednakosti. Takođe, rješavanje problema diskriminacije i promocija jednakosti zahtijeva dubinske reforme u svim društvenim sektorima, koje podrazumijevaju mjere za eliminaciju uticaja višestruke i insterseksijske diskriminacije, što zahtjeva razvoj međusobno povezanih mjera za zaštitu od diskriminacije u svim oblastima od značaja za predmetnu javnu politiku.
- Intenzivnije nastaviti sa harmonizacijom propisa u skladu sa Konvencijom UN o pravima lica s invaliditetom.
- Razviti novi strateški dokument koji će pored oblasti zastupljenih u ovoj Strategiji za period 2017-2021, sadržati i oblasti koje će posebno adresirati pitanje zaštite od diskriminacije žena i djevojčica s invaliditetom i djece s invaliditetom.
- Poseban akcenat staviti na preduzimanje mjera koje će osigurati zaštitu i bezbjednost lica s invaliditetom u situacijama rizika i vanrednim humanitarnim kriznim situacijama u skladu sa Konvencijom UN.

Diskriminacija žena i djevojčica s invaliditetom

- U narednom periodu sprovođenja javne politike potrebno je stvoriti neophodne uslove za ravnopravno učešće u životu zajednice žena i djevojčica s invaliditetom. Akcenat je na pravu žena i djevojčica s invaliditetom da biraju svoje prebivalište i gdje i sa kim žive, ravnopravnom korišćenju prava iz oblasti rada, zdravstvene i socijalne zaštite, obrazovanja, kao i svih drugih prava garantovanih u skladu sa Ustavom Crne Gore i pratećim zakonskim aktima.

Diskriminacija djece s invaliditetom

- Potrebno je obezbijediti djeci s invaliditetom, nezavisno od vrste njihovog invaliditeta, neophodne intervencije u ranom djetinjstvu i razvojne usluge u saradnji sa reprezentativnim organizacijama roditelja sa djecom s invaliditetom, kao i svim nadležnim državnim organima, uključujući i lokalni nivo.

Diskriminacija u oblasti pristupačnost

U narednom periodu je potrebno obezbijediti:

- Povećanje broja objekata u javnoj upotrebi koji ispunjavaju uslove za pristupačnost licima s invaliditetom.
- Edukacija državnih i lokalnih službenika i namještenika, vršioca javnih funkcija, kao i svih ostalih društvenih kategorija, o konceptu pristupačnosti licima s invaliditetom postojećih objekata u javnoj upotrebi.
- Definisanje pravnog okvira za korišćenje znakovnog jezika i propisivanje obaveznosti korišćenja znakovnog jezika od strane svih nacionalnih i lokalnih sredstava informisanja.
- Unapređenje pristupačnosti sajtovima i portalima svih organa državne uprave i lokalne samouprave i njihovo dalje prilagođavanje potrebama lica s invaliditetom.
- Dalje unapređenje i prilagođavanje saobraćajne infrastrukture potrebama kretanja lica sa različitim vrstama invaliditeta.
- Intenzivnije nastaviti sa naporima na obezbijeđenju pristupačnosti i dostupnosti usluga licima s invaliditetom.

Diskriminacija u oblasti pristupa pravdi i jednakog priznanja pred zakonom

- Dalje usklađivanje postojećeg zakonodavstva sa Konvencijom, sa naglaskom na razvoj sistema starateljstva i odlučivanja zasnovanog na donošenju odluka koje u potpunosti poštuju autonomiju, integritet, dostojanstvo, volju i preferencije osobe i uspostavlja transparentne i efikasne pravne lijekove za lica s invaliditetom čiji je pravni kapacitet uklonjen.
- Izrada analize pravnog i institucionalnog okvira za izmjenu režima lišenja poslovne sposobnosti lica s invaliditetom. Navedenom analizom će biti definisane osnovne preporuke za izmjenu režima poslovne sposobnosti u skladu sa Konvencijom UN o pravima lica s invaliditetom.

Diskriminacija u oblasti obrazovanja

- Obuka i jačanje kapaciteta nastavnog kadra u odnosu na kvalitetno inkluzivno obrazovanje i dalje prilagođavanje i inkluzivnost školskih materijala, nastavnih planova i programa.

Diskriminacija u oblasti zdravstvene zaštite

- Reforma pravnog okvira u oblasti zdravstvene zaštite kako bi se osiguralo jednako ostvarivanje prava licima s invaliditetom, kao i poboljšani pristup medicinskoj rehabilitaciji, pristupačnim i visokokvalitetnim asistivnim tehnologijama i pomagalicama, u svim oblastima zdravstvenog sistema.
- Usluge i informacije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju moraju biti potpuno dostupne licima s invaliditetom, uključujući povećanje broja dostupnih ginekoloških stolica i obezbjeđivanje adekvatnih informacija u pristupačnim formatima i alternativnim metodama komunikacije za sve žene i djevojčice s invaliditetom u vezi sa njihovim seksualnim i reproduktivnim pravima.

Diskriminacija u oblasti zapošljavanja

- Pružanje podsticaja poslodavcima da zapošljavaju lica s invaliditetom, odnosno potrebno je preusmjeriti akcenat sa obaveznog zapošljavanja lica s invaliditetom u određenom broju (kvoti) i garantovanju prava lica s invaliditetom na mjere neophodne za postizanje njihove ravnopravnosti u ovoj oblasti.

Diskriminacija u oblasti socijalne zaštite

- Razvoj sistema socijalne zaštite lica s invaliditetom zasnovanog na nediskriminatornom i multisektorskom pristupu, gdje će primarni akcenat biti na integraciji pristupa zasnovanog na eliminaciji siromaštva sa kojim se suočavaju lica s invaliditetom, uvezivanjem sa sistemima obrazovanja, pristupu zdravlju i zapošljavanju.
- Izmjene i dopune postojećeg pravnog okvira u oblastima socijalne i dječje zaštite, kroz zakonsko prepoznavanje mladih i žena s invaliditetom kao posebne kategorije.
- Obezbediti sve neophodne uslove da lica s invaliditetom mogu ostvariti svoje pravo na zasnivanje bračne zajednice, roditeljska prava i pravo na usvajanje na ravnopravnoj osnovi s drugim licima.

Diskriminacija u oblasti sporta i kulture

- Nastaviti sa razvojem i finansijskom podrškom paraolimpijskom sportu u Crnoj Gori.
- Dalje usklađivanje postojećeg pravnog okvira i stvaranje uslova za pristup lica s invaliditetom kulturnim i medijskim sadržajima.

Diskriminacija u oblasti političke participacije i lokalne samouprave

- Potrebno je sprovesti izmjene i dopune postojećeg pravnog okvira u cilju omogućavanja licima s invaliditetom da u potpunosti koriste svoje pravo glasa i kandidovanja na izborima. Poseban akcenat je na uvođenje instituta afirmativne akcije kroz izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika.
- Obezbjedenje i dodjela posebnog budžeta za realizaciju inkluzivnih politika i projekata od značaja za lica s invaliditetom. Poseban akcenat je na uključenost civilnog društva prilikom formulisanja i sprovođenja politika, planova, programa i strategija na lokalnom nivou.
- Donošenje lokalnih akcionih planova usaglašenih sa svim relevantnim pravnim propisima i javnim politikama od strane svih jedinica lokalne samouprave u Crnoj Gori.

EVALUACIJA

Konstatuje se da završni izvještaj ne sadrži prikaz evaluacije sprovođenja strateškog dokumenta za period 2017-2021. Osnovni razlog za nesprovođenje evaluacije jeste nedostatak finansijskih sredstava i činjenica da strateškim dokumentom nije predviđeno sprovođenje evaluacije. S obzirom da će za period 2022-2026 biti donesen novi strateški dokument, važno je istaći da će navedeni dokument sadržati obavezu sprovođenja evaluacije nakon isteka perioda trajanja strategije.